

CULTUUR ZONDER DREMPELS

Ideënbundel voor cultuurcentra en organisaties
die werk willen maken van cultuur zonder drempels

Colofon De bestendige deputatie: Steve Stevaert, gouverneur-voorzitter
Marc Vandeput, Sylvain Sleypen, Jos Claessens, Sonja Claes, Jules D'Oultremont, Frank Smeets, leden;
Marc Martens, provinciegriffier

Uitgave Provinciaal Steunpunt Toegankelijkheid
Universiteitslaan 1
3500 Hasselt

Oplage 300 exemplaren

Samenstelling Provinciaal Steunpunt Toegankelijkheid, vzw Toegankelijkheidsbureau
De deelnemers aan de werkgroepen en pilootprojecten

Redactie vzw Toegankelijkheidsbureau

Ontwerp cover Vaes, Grafische Producties bvba

Verantwoordelijke uitgever Rita De Boeck, adviseur 2e directie Welzijn
Universiteitslaan 1, 3500 Hasselt

Wettelijk depotnummer D/2005/5857/61

Het Provinciaal Steunpunt Toegankelijkheid en het Toegankelijkheidsbureau werkten twee jaar aan het project ' Cultuur zonder drempels' met als doel de mentale en fysieke toegankelijkheid van culturele centra te verbeteren.

Aanleiding voor de start van dit project was een onderzoek dat enkele jaren eerder uitgevoerd werd door het Toegankelijkheidsbureau in opdracht van provincie Limburg naar de toegankelijkheid van culturele centra. Dit onderzoek bracht verschillende knelpunten op vlak van fysieke maar ook mentale toegankelijkheid aan het licht. Op basis van deze knelpunten startte in november 2003 het project ' Cultuur zonder Drempels'.

Inspanningen op vlak van toegankelijkheid maken niet alleen mogelijk dat personen met een handicap kunnen deelnemen aan culturele activiteiten, maar bieden ook een comfortverhoging aan alle gebruikers van het cultuurcentrum. Als provincie willen we dan ook graag meewerken om dit te realiseren voor alle Limburgers.

Gedurende de projectperiode namen verschillende organisaties, besturen en cultuurcentra intensief deel aan werkgroepen en de uitvoering van pilootprojecten op vlak van overleg, toegankelijkheid van informatie en fysieke toegankelijkheid. Graag wil ik hierbij alle personen die deelgenomen hebben aan het project van harte danken voor hun actieve participatie.

De resultaten en bevindingen uit het project werden in deze ideeën bundel opgenomen. De bundel bevat voorbeelden en tips voor cultuurcentra om de dienstverlening in de brede zin toegankelijker te maken voor personen met een handicap en om overleg of samenwerking met voorzieningen, gebruikersorganisaties en gemeentelijke adviesraden uit te bouwen.

Ik hoop dat deze bundel u inspiratie geeft om verder werk te maken van ' cultuur zonder drempels'.

Sonja Claes

gedeputeerde van Welzijn

Inleiding	7	
DEEL 1	SITUERING	9
1.	Integrale toegankelijkheid	11
1.1	Inleiding en situering	11
1.2	Aandacht voor iedereen bij het ontwerpen en uitbouwen van dienstverlening	11
2.	Cultuurparticipatie en inclusie	13
2.1	Cultuurparticipatie en drempels	13
2.2	Inclusief waar het kan, categoriaal waar het moet	13
2.3	Waarom een cultuurcentrum moet werken aan haar toegankelijkheid	14
DEEL 2	IDEEN VOOR HET REALISEREN VAN CULTUUR ZONDER DREMPELS	15
1.	Inleiding	17
2.	Hoe toegankelijkheid inpassen in de dagelijkse werking van een cultuurcentrum?	17
2.1	Inleiding	17
2.2	Toegankelijkheid opnemen in het beleidsplan	23
2.3	Maak iemand verantwoordelijk voor het toegankelijkheidsbeleid	23
2.4	Vertegenwoordiging van personen met een handicap in de raad van beheer van een cultuurcentrum	23
3.	Samenwerking en overleg	24
3.1	Samenwerking loont	24
3.1.1	Overleg met voorzieningen en vrijetijdsorganisaties	25
3.1.2	Overleg met gebruikers	25
4.	Toegankelijke informatie	29
4.1	Toegankelijkheid van brochures en drukwerk	29
4.2	Toegankelijkheid van signalisatie	30
4.3	Voorzie informatie in verschillende formaten	31
4.4	Een toegankelijke website	34
4.5	Klantvriendelijk en toegankelijk onthaal	35
4.6	Verschaf volledige en correcte informatie	36

5.	Toegankelijk aanbod en omkadering van workshops en voorstellingen	38
5.1	Voorstellingen en Workshops	38
5.1.1	Inclusief waar het kan	38
5.1.2	Categoriaal waar het moet	43
5.2	Individuele begeleiding en assistentie	46
5.2.1	Begeleiding door onthaalmedewerkers	46
5.2.2	De begeleiderspas	46
5.2.3	Groepsbegeleiding	47
5.2.4	Assistentie	47
6.	Promotie van inspanningen op het vlak van toegankelijkheid	49
6.1	Inleiding	49
6.2	Een label voor de kwaliteit van de dienstverlening	49
7.	Checklijst toegankelijkheid	52
DEEL 3	RANDVOORWAARDEN EN NUTTIGE PARTNERS	57
1.	Randvoorwaarden	59
1.2	Mobiliteit	59
1.3	Financiële draagkracht	59
2.	Nuttige partners	60
2.1	Erkende vrijetijdsorganisaties	60
2.2	Erkende vormingsorganisatie voor personen met een verstandelijke beperking	61
2.3	Voorzieningen voor personen met een handicap	61
2.4	Cultuurcentra	62
2.5	Gehandicaptenadviesraden	62
2.6	Provinciaal Steunpunt Toegankelijkheid	63
2.7	Toegankelijkheidsbureau vzw	63
DEEL 4	PARTNERS IN HET PROJECT CULTUUR ZONDER DREMPELS	65
1.	Werkgroepen	67
1.1	Inleiding	67
1.1.1	Thema 1: De fysieke toegankelijkheid	67
1.1.2	Thema 2: Toegankelijkheid van de informatie over het aanbod	68
1.1.3	Thema 3: Educatie en aanbod	68

Deze ideeënbundel is het eindproduct van het project ‘Cultuur zonder drempels’.

Het project ‘Cultuur zonder drempels’ richtte zich specifiek naar de toegankelijkheid van cultuurcentra en hun aanbod voor personen met een handicap. Het project beperkte zich tot de thema’s die binnen de onmiddellijke bevoegdheid en het werkveld van cultuurcentra vallen.

Cultuurcentra hebben niet alleen de maatschappelijke en de morele plicht om aandacht te besteden aan de toegankelijkheid voor personen met een handicap, ook de Vlaamse regelgeving legt een aantal voorwaarden op. Het decreet ‘lokaal cultuurbeleid’ stelt dat cultuurcentra in hun werking een bijzondere aandacht moeten hebben voor zogenaamde ‘moeilijke’ doelgroepen en aan gemeenschapsvorming moeten doen. Deze elementen zijn een basisvoorwaarde voor het verkrijgen van bijzondere subsidies.

Iedereen heeft voordeel bij een toegankelijk cultuurcentrum. We gaan er immers van uit dat de inspanningen ten behoeve van personen met een handicap een comfortverhoging genereren voor alle personen die gebruik maken van het aanbod van een cultuurcentrum. Deze bundel wil hierbij een instrument zijn voor cultuurcentra en welzijnsorganisaties die werk willen maken van ‘Cultuur zonder Drempels’.

De bundel is opgebouwd in vier delen. In het eerste deel van deze bundel worden begrippen zoals integrale toegankelijkheid, cultuurparticipatie en inclusie gesitueerd.

Deel twee geeft een overzicht van ideeën voor het realiseren van ‘Cultuur zonder Drempels’, zoals: het inpassen van toegankelijkheid in de dagelijkse werking van een cultuurcentrum, samenwerking en overleg met gebruikers en gebruikersorganisaties, voorzien in toegankelijke informatie, het uitwerken van een toegankelijk aanbod, promotie van inspanningen op het vlak van toegankelijkheid, enz.

In een derde deel vindt u een overzicht van een aantal nuttige partners met hun contactgegevens.

Het vierde en laatste deel tenslotte, geeft een overzicht van de verschillende partners in het project cultuur zonder drempels.

DEEL 1
SITUERING

1. Integrale toegankelijkheid

1.1 Inleiding en situering

Een integraal toegankelijke leefomgeving en dienstverlening vormt de sleutel tot een volwaardige maatschappelijke integratie en participatie van iedereen. Toegankelijkheid is een basisrecht voor iedereen dat getuigt van een fundamenteel respect voor mensen. Dit geldt zeker ook voor cultuurcentra: ze vervullen immers een belangrijke sociale en maatschappelijke functie.

Integrale toegankelijkheid betekent dat

- gebouwen, omgeving en dienstverlening bereikbaar, toegankelijk en bruikbaar moeten zijn voor iedereen
- iedereen deze op een onafhankelijke en gelijkwaardige manier kan gebruiken.

Verschillende behoeften van mensen worden zo op een vanzelfsprekende wijze geïntegreerd in voorzieningen die bruikbaar zijn voor iedereen.

Vele mensen associëren toegankelijkheid enkel met **fysieke toegankelijkheid**. Ze denken hierbij aan gebouwen waarbij hellingen, liften, aangepaste toiletten, enz. aanwezig zijn. Uiteraard zijn dit essentiële elementen. Maar toegankelijkheid omvat meer dan dit. Het gaat ook over het gebruik van een goede communicatie, duidelijke informatieverstrekking, klantvriendelijkheid, dienstverlening, enz. Deze aspecten worden meestal gevat onder de noemer **mentale toegankelijkheid**.

Toegankelijkheid is een thema dat van belang is voor iedereen. Daarom wordt de eerder beperkte groep van personen met een handicap uitgebreid naar alle gebruikers.

- Kinderen ondervinden problemen omdat bepaalde voorzieningen te hoog en onbereikbaar zijn.
- Mensen vinden bij het plannen van een uitstapje de nodige informatie niet of slechts moeizaam. Brochures zijn vaak opgesteld in een onbegrijpelijke taal.
- Voor bezoekers aan een cultuurcentrum is het niet altijd even duidelijk waar ze naar toe moeten.
- Ouderen en personen met een tijdelijke beperking (vb. een gebroken been, ouders met een kindwagen, zware lasten) stoten op hinderpalen in hun omgeving.
- Enz.

De noden en wensen van personen met een handicap worden mee geïntegreerd in de algemene maatschappelijke voorzieningen zoals onderwijs, tewerkstelling, vervoer, huisvesting, vrije tijdsbesteding, enz.

1.2 Aandacht voor iedereen bij het ontwerpen en uitbouwen van dienstverlening

Tot nog toe werd bij het ontwerpen uitgegaan van de jonge, fitte en lichamelijke sterke mens. Maar éénieder

wijkt wel op één of ander punt af van deze vooropgestelde norm. Daarom dient niet het gemiddelde het uitgangspunt te zijn, maar de uitzonderingen, de verschillen. De norm is dan ook een mens met wisselende en evoluerende mogelijkheden en beperkingen.

Het principe **ontwerpen voor iedereen** impliceert bovendien vaak geen noemenswaardige meerkost. Dit geldt zeker bij nieuwbouw of aanleg. Daar waar verbouwd wordt, gelden mogelijk andere regels. Hier moet men de richtlijnen van de toegankelijkheid en de haalbaarheid, zowel op technisch als op financieel vlak, naast elkaar plaatsen. In beide gevallen geldt dat een vroegtijdige inschakeling van deskundigen en gebruikers van grote waarde zijn.

Dezelfde argumentatie geldt voor de verschillende aspecten die onder de noemer **mentale toegankelijkheid** vallen. Wanneer organisaties, diensten, en beleidsverantwoordelijken in hun dienstverlening rekening houden met de toegankelijkheid ervan zal het overgrote deel van de mensen de mogelijkheid hebben om op een gelijkwaardige manier gebruik te maken van hun diensten. Zo is het bijvoorbeeld van belang dat dienstverleners die informatie geven, getraind worden hoe ze informatie op een adequate manier overdragen aan mensen die minder goed horen, zien, spreken of minder verstandelijke mogelijkheden hebben. Hetzelfde geldt uiteraard ook voor het uitbouwen van dienstverlening, het opstellen van brochures en websites, het verschaffen van informatie, enz.

2. Cultuurparticipatie en inclusie

2.1 Cultuurparticipatie en drempels

Deelname aan cultuur is een recht voor iedereen. Toch is dit voor heel wat groepen van mensen nog steeds geen evidentie. De redenen hiervoor zijn divers.

- De informatie over het aanbod is onduidelijk en onvoldoende bekend
- Mensen hebben een gebrek aan vrije tijd of beschikken niet over een sociaal netwerk om aan cultuur te participeren
- De kostprijs van deelname aan cultuur ligt te hoog.
- ...

Voor personen met een handicap zijn er daarnaast nog een aantal specifieke drempels, zoals

- de ontoegankelijkheid van de gebouwen, tentoonstellingsruimten en theaterzalen
- het ontbreken van brochures en folders in een aangepast formaat, vorm en taal
- geen begeleiding en ondersteuning bij het bijwonen van voorstellingen
- mobiliteit en bereikbaarheidsproblemen
- persoonlijke begeleiding die extra kosten met zich meebrengt.
- ...

Deze drempels kunnen uiteraard verschillen naargelang de aard van de handicap. Grosso modo worden vier grote groepen van handicap onderscheiden: motorisch, visueel, auditief en verstandelijk. Deze handicaps zijn vaak enkelvoudig, maar ook heel wat personen hebben een meervoudige handicap.

Dat deze specifieke drempels in de praktijk ongetwijfeld een impact hebben op de cultuurparticipatie van personen met een handicap blijkt duidelijk uit de resultaten van surveyonderzoek van de Vlaamse Administratie Planning en Statistiek. Een bevraging naar 'culturele verschuivingen in Vlaanderen' maakt duidelijk dat er voor heel wat vormen van cultuurparticipatie een afstand merkbaar is tussen personen met en personen zonder functiebeperking (APS-survey 2002)¹.

2.2 Inclusief waar het kan, categoriaal waar het moet

Traditioneel wordt in het beleid ten aanzien van personen met een handicap een onderscheid gemaakt tussen een categoriaal beleid en een inclusief beleid.

- Categoriaal beleid: voor specifieke doelgroepen worden aparte acties en initiatieven opgezet.

¹ Meer cijfermateriaal kan gevonden worden in Verbelen J., Samoy E., & Van Geel H. (2005), Vlamingen met een handicap of langdurige gezondheidsproblemen. Een verkennende schets van hun sociale positie en hun situatiebeleving aan de hand van concrete onderzoekscijfers. Stativaria 34.

- Inclusief beleid: er wordt geen onderscheid gemaakt tussen doelgroepen. Iedereen kan (mits ondersteuning) gebruik maken van éénzelfde aanbod.

Cultuur is er voor iedereen. Dit impliceert dat voor personen met een handicap, waar mogelijk, best geen apart aanbod uitgewerkt wordt. Wel moeten de nodige voorwaarden gecreëerd worden zodat ze op een evenwaardige manier kunnen deelnemen aan het bestaande culturaanbod. Men spreekt in deze context ook wel van inclusie. De idee is dat het traditionele aparte ‘categoriale’ beleid ten aanzien van personen met een handicap plaats ruimt voor een ‘inclusief’ beleid, waarbij er geen nood meer is aan een specifieke en aparte benadering, maar waarbij er wel ruimte is voor ondersteunende of flankerende maatregelen (bijvoorbeeld onder de vorm van begeleiding). Integrale toegankelijkheid en ontwerpen voor iedereen zijn principes die deze inclusie-idee ten volle vatten.

Hoewel het streven naar maximale inclusie van personen met een handicap aanbeveling verdient, moet men ook realistisch zijn en beseffen dat deze idee wellicht niet voor iedereen realiseerbaar en wenselijk is. Voor bepaalde doelgroepen zal er in functie van hun handicap wellicht een specifiek en aangepast aanbod van voorstellingen en workshops nodig zijn (vb. bepaalde groepen van personen met een meervoudige handicap). Voor deze groepen vormt de (mentale) ontoegankelijkheid van het bestaande aanbod vaak een onoverkomelijke drempel.

Cultuurcentra zullen samen met gebruikers en voorzieningen moeten zoeken naar een goede balans tussen een inclusieve en een categoriale aanpak. Deze balans kan samengevat worden door de volgende leuze: **‘Inclusief waar het kan, categoriaal waar het moet’.**

2.3 Waarom een cultuurcentrum moet werken aan haar toegankelijkheid

Er zijn met andere woorden verschillende argumenten die duidelijk maken dat cultuurcentra in hun werking specifieke aandacht moeten hebben voor toegankelijkheid. We zetten kort de voornaamste argumenten nog eens op een rij.

- Iedereen heeft recht op cultuurparticipatie, dus ook personen met een handicap. In de praktijk blijft dit evenwel vaak dode letter. Door actief te werken aan toegankelijkheid kan hierop een antwoord geboden worden.
- Er is een grote groep van potentiële gebruikers die op dit moment geen gebruik maakt van een cultuurcentrum omwille van de ontoegankelijkheid van haar werking en haar infrastructuur.
- Heel wat voorzieningen voor personen met een handicap, vrijetijdsorganisaties en anderen zijn op zoek naar activiteiten en samenwerkingsverbanden met de culturele sector. Bovendien hebben zij de mogelijkheid om overdag gebruik te maken van cultuurcentra en kunnen zij bijvoorbeeld ook aansluiting vinden bij o.a. schoolvoorstellingen.
- Het Vlaamse beleid heeft duidelijk aandacht voor deze thematiek: cultuurcentra moeten aandacht hebben voor specifieke doelgroepen en worden geacht gemeenschapsgericht te werken.
- Alle bezoekers van een cultuurcentrum hebben baat bij een toegankelijk cultuurcentrum. Een toegankelijk cultuurcentrum werkt kwaliteitsverhogend voor iedereen.

DEEL 2

Ideën voor het realiseren van cultuur zonder drempels

1. Inleiding

In wat volgt worden de pilootprojecten en de aandachtspunten beschreven die tijdens de uitwerking van het project aan bod kwamen. Daarnaast worden een aantal inspirerende voorbeelden van initiatieven en methodieken beschreven die nuttig kunnen zijn om de cultuurparticipatie van personen met een handicap te bevorderen. Deze voorbeelden zijn exemplarisch en vormen slechts een selectie uit een veelheid aan initiatieven.

Het is geenszins de bedoeling om een overzicht te geven van alle mogelijke initiatieven en aandachtspunten die er zijn op het vlak van toegankelijkheid en cultuur. Ook worden er geen kant en klare pakketten aangeboden die zondermeer kunnen toegepast worden in een andere context. Wel werd getracht om een overzicht te geven van de voornaamste aandachtspunten, waaruit cultuurcentra ideeën kunnen halen en inspiratie kunnen putten om hun cultuurcentrum toegankelijker te maken.

2. Hoe toegankelijkheid inpassen in de dagelijkse werking van een cultuurcentrum?

2.1 Inleiding

Een toegankelijk cultuurcentrum kan slechts gerealiseerd worden indien hier strategisch op een doorgedreven en actieve manier aan gewerkt wordt. Om te vermijden dat ‘aandacht voor moeilijke doelgroepen’ loze woorden worden, moet deze opdracht vertaald worden naar een concrete beleidsvisie van een cultuurcentrum. Daarom is het essentieel om toegankelijkheid in te passen in het dagelijkse beleid. We onderscheiden drie verschillende initiatieven die hieraan in belangrijke mate kunnen bijdragen

- toegankelijkheid als onderdeel van het globale beleidsplan van een cultuurcentrum
- een verantwoordelijke voor het toegankelijkheidsbeleid
- vertegenwoordiging van personen met een handicap in het beheersorgaan van het cultuurcentrum.

2.2 Toegankelijkheid opnemen in het beleidsplan

In wat volgt beschrijven we hoe het beleid ten aanzien van personen met een handicap kan ingevuld worden door de uitwerking van een hoofdstuk toegankelijkheid in het globale beleidsplan van een cultuurcentrum.

De verschillende doelstellingen die hierin opgenomen worden, kunnen jaarlijks door middel van een actieplan omgezet worden naar concrete acties. We beschrijven een manier waarop een hoofdstuk toegankelijkheid kan opgevat worden. Daarnaast beschrijven we de ‘actieplannen fysieke toegankelijkheid’ die als pilootproject werden uitgewerkt voor een aantal cultuurcentra die deelnamen aan het project cultuur zonder drempels.

Neem toegankelijkheid op in je beleidsplan

Doel

- Verbeteren van de toegankelijkheid van het cultuurcentrum
- Toegankelijkheid inbedden als horizontaal aandachtspunt /basisvoorwaarde in de globale werking van het cultuurcentrum
- Ontwikkelen van een strategische visie op korte, middellange en lange termijn

Aanpak

Een beleidsplan toegankelijkheid wordt best uitgewerkt als een onderdeel van het globale beleidsplan van een cultuurcentrum. Een beleidsplan wordt opgesteld voor een periode van enkele jaren (vb. 4 jaar).

Opbouw

De opbouw van het thema toegankelijkheid is gelijkaardig aan de opbouw van een globaal beleidsplan.

1. Maak een SWOT-analyse² (sterkte/zwakte analyse) van de bestaande situatie.
2. Beschrijf de visie van het cultuurcentrum op cultuurparticipatie voor personen met een handicap.
Vb. Personen met een handicap moeten zonder hindernissen – van welke aard dan ook – kunnen deelnemen aan de werking van het cultuurcentrum en gebruik kunnen maken van de verschillende voorzieningen.
3. Vertaal deze visie naar algemene doelstellingen.
Vb. Het cultuurcentrum moet fysiek toegankelijk zijn.
Vb. De informatieverstrekking moet toegankelijk zijn.
4. Formuleer concrete actiepunten of doelstellingen die betrekking hebben op bepaalde aspecten van een gewenste situatie. Geef aan wat de gewenste impact is.
Vb. Het cultuurcentrum moet toegankelijk zijn voor rolstoelgebruikers. Binnen drie jaar zal het aantal rolstoelgebruikers dat voorstellingen bijwoont verdubbelen.
5. Kies instrumenten en middelen om de doelstellingen te realiseren
Vb. Binnen het cultuurcentrum wordt iemand een bepaald percentage vrijgesteld die verantwoordelijk is voor het toegankelijk maken van de informatieverstrekking.
6. Geef aan hoe de verschillende actiepunten zullen geëvalueerd worden.

Uitvoering

De verschillende doelstellingen uit het beleidsplan worden vertaald naar jaarlijkse actieplannen met een concrete beschrijving van de acties en initiatieven die in dat jaar zullen ondernomen worden.

Het is ook mogelijk om de actieplannen thematisch op te vatten en op te stellen voor specifieke aspecten van toegankelijkheid; bijvoorbeeld een actieplan toegankelijke informatie.

In het actieplan wordt iedere actie opgenomen met een duidelijke timing, budget en verantwoordelijke.

2 In een SWOT analyse of sterkte/zwakte analyse worden de sterkten (Strengths), zwakten (Weaknesses), opportuniteiten (Opportunities) en de bedreigingen (Threats) van een bestaande situatie of een bestaand beleid in kaart gebracht.

Bouwstenen

In het hoofdstuk toegankelijkheid moet aandacht zijn voor toegankelijkheid in brede zin

- de toegankelijkheid van de omgeving en de infrastructuur
Vb. bereikbaarheid, parking, inkom, toilet, receptie, lokalen, schouwburg, enz.
- de toegankelijkheid van de website, de programmabrochure, folders, de informatieverstrekking
- klantvriendelijk onthaal, begeleiding en ondersteuning van personen met een handicap
- de toegankelijkheid van het aanbod.
- ...

Resultaat

Een beleidsplan kan enkel succesvol zijn

- indien het gedragen wordt door de personeelsleden en de verschillende verantwoordelijken (o.a. de raad van beheer) van het cultuurcentrum, door beleidsmakers (vb. de schepen van cultuur) en door gebruikers en gebruikersorganisaties
- indien het uitgewerkt en opgevolgd wordt door een persoon die verantwoordelijk is voor het toegankelijkheidsbeleid in het cultuurcentrum.

VOORBEELD

Actieplan fysieke toegankelijkheid

VERANTWOORDELIJKE

CC Beringen, CC 'De Kimpel' Bilzen, CC 'Casino'Houthalen-Helchteren

Situering

Binnen thema 1 'De fysieke toegankelijkheid van infrastructuur en evenementen' werd door een architect van het Toegankelijkheidsbureau samen met de deelnemende cultuurcentra een 'actieplan fysieke toegankelijkheid opgesteld'. Dit actieplan beperkte zich, door haar inbedding in het eerste thema van het project, tot de aspecten die verbonden zijn met de fysieke toegankelijkheid. Uiteraard verdient het aanbeveling om in een actieplan ook aspecten die verbonden zijn met de mentale toegankelijkheid op te nemen.

Doel

Vertalen van knelpunten op het vlak van de fysieke toegankelijkheid van een cultuurcentrum naar een concreet plan van aanpak met een vooropgestelde timing en fasering in functie van prioriteiten.

Aanpak

Via een toegankelijkheidsonderzoek werd het cultuurcentrum in zijn geheel doorgelicht. Kleine en grote knelpunten werden onderscheiden.

- Kleine knelpunten: verlagen of belemmeren de toegankelijkheid van de accommodatie. Vaak situeren ze zich in de afwerking.
Vb. Het ontbreken van contrastmarkering op een glazen deur, het ontbreken van een beugel op een aangepast toilet, enz.
- Grote of structurele knelpunten: situeren zich op infrastructureel niveau. In tegenstelling tot kleine knelpunten zijn structurele knelpunten moeilijker te veranderen.
Vb. Een te kleine ruimte, te smalle deuren, enz.

De architect van het Toegankelijkheidsbureau vertaalde de verschillende knelpunten in een plan van aanpak met een vooropgestelde fasering en timing. Er werd een onderscheid gemaakt tussen aanpassingen op korte termijn, middellange termijn en lange termijn. Hierbij werden verschillende aspecten afgewogen zoals: de ernst en de urgentie van het knelpunt, de kostprijs en de omvang van de werken, planning van toekomstige werken, enz.

Opstellen van het actieplan fysieke toegankelijkheid

De verschillende knelpunten worden ingedeeld in vijf fasen in functie van hun ernst en hun kost.

Fase 1: Deze knelpunten worden als eerste aangepakt waardoor de toegankelijkheid al voor een groot stuk wordt verhoogd. Het is hierbij van belang dat het gebouw betreden kan worden en dat met een beperkt budget (zonder begrotingswijziging) de toegankelijkheid ervan aanzienlijk verhoogd kan worden.

Vb. Aanbrengen van een duidelijke signalisatie en contrastmarkering op de inkomdeur.

Vb. Voorzien van extra voorbehouden parkeerplaatsen; verbreden van de bestaande parkeerplaatsen

Fase 2: Aanpak van deze knelpunten zorgt voor een globale verbetering van de toegankelijkheid van het gebouw en het gebruik van het gebouw. Omwille van hun aard en kostprijs (hoger) zijn ze minder prioritair dan de knelpunten in fase 1.

Vb. De helling aan het podium voorzien van contrastmarkeringen onderaan en bovenaan de helling.

Vb. Voorzien van voldoende vrije hoogte onder de vergadertafels door hulpstukken onder de poten te plaatsen.

Fase 3: Deze knelpunten zijn prioritair maar hebben een hoger kostenplaatje of zijn minder eenvoudig op te lossen.

Vb. De helling aan het podium voorzien van leuning.

Vb. De beide deurbladen van de toegangsdeur van de cafetaria hebben een onvoldoende vrije doorgangsbreedte. Er wordt best een asymmetrische deur geplaatst met een vrije doorgangsbreedte van 90 cm.

Fase 4: Aan te bevelen. Indien de elementen aan vervanging toe zijn, moeten, zij aangepast worden conform de richtlijnen.

Vb. De vergadertafels vervangen door tafels met een vrije hoogte van minstens 70 cm.

Vb. Aangepaste parkeerplaatsen voorzien aan de beide toegangen van het cultuurcentrum.

Fase 5: Nog te bepalen. In deze fase worden knelpunten ingedeeld die op langere termijn moeten bekeken worden. Vaak gaat het hier over structurele knelpunten met een relatief hoge kostprijs (waarvoor een begrotingswijziging nodig is).

Vb. Installeren van een lift waardoor de eerste verdieping ook toegankelijk wordt.

Resultaat

Het actieplan beschrijft de op te lossen knelpunten en situeert ze binnen het geheel van het gebouw. Voor de gebouwverantwoordelijke wordt duidelijk welke knelpunten als eerste moeten opgelost worden. Daarnaast krijgt de gebouwverantwoordelijke een map met richtlijnen die dienst kan doen als handleiding.

De opvolging van de verschillende actiepunten is essentieel. Daarom krijgt het actieplan best een plaats op de agenda van de bevoegde organen (raad van beheer, de gemeenteraad, de gemeentelijke adviesraad, enz.).

Ervaringen van de deelnemende cultuurcentra

Ervaring CC Beringen

‘Het Ontmoetingscentrum De Buiting, tot voor kort het hoofdgebouw van de Cultuurcentra Beringen, wordt algemeen aanzien als een toegankelijk gebouw. Meerdere organisaties voor personen met een handicap en initiatieven voor personen met een handicap vonden de voorbije jaren dan ook de weg naar het centrum. De lokalen, de schouwburg en ook de cafetaria bevinden zich allemaal gelijkvloers en waar er zich problemen zouden kunnen voordoen, zoals in de schouwburg, werd dit op een eenvoudige manier opgelost. Toch bleek op de overlegavond die in het kader van het project ‘cultuur zonder drempels’ plaatsvond dat ook kleine tekortkomingen vaak een belangrijke hindernis kunnen betekenen voor mensen met een handicap. Het openen van de glazen inkomdeur vanuit een rolstoel vraagt vaak heel wat behendigheid van de rolstoelgebruiker en wanneer men een ticket wil reserveren komt men voor een balie te staan die te hoog is. Een ruime parking voor personen met een handicap met echter een klein niveauverschil omdat een gedeelte van de parkeerplaats op stoepniveau ligt en het andere gedeelte op wegniveau maakt het voor iemand in een rolstoel extra moeilijk om uit te stappen. Stalen buizenhouders in de oprit zijn voor slechtzienden niet zichtbaar. Het zijn vooral deze kleine hindernissen die in de toekomst de nodige aandacht zullen krijgen en waarvoor naar een oplossing wordt gezocht. Het actieplan fysieke toegankelijkheid is hierbij een nuttig werkinstrument.’

Ervaring CC ‘De Kimpel’ Bilzen

‘Bij het ontwerpen van het gebouw werd er voor de Kimpel zo veel mogelijk rekening gehouden met de toegankelijkheid van het gebouw en de bruikbaarheid voor personen met een handicap. Toch zijn er nog verschillende tekorten. Zo werd bijvoorbeeld in de loop van de voorbije jaren een lift geïnstalleerd om personen met een handicap op het podium te brengen. Om een zicht te krijgen op andere tekorten en behoeften waren we vragende partij voor het opstellen van een actieplan. Naast een inventaris biedt dit plan ons de mogelijkheid om bij het beleid een werkplan in te dienen dat we gefaseerd kunnen uitvoeren. Door de inbreng van een gespecialiseerde instantie (het Toegankelijkheidsbureau) en het opsplitsen naar haalbare stappen wordt de mogelijkheid groter om hiermee effectief aan het werk te gaan binnen de werking van ons cultuurcentrum.

Ervaring CC ‘Casino’ Houthalen-Helchteren

‘Het casino Houthalen werd gebouwd in 1954 door de toenmalige steenkoolmijn en in 1973 aangekocht door de gemeente als cultuurcentrum. Sedertdien werd het gebouw gestadig gerenoveerd. In 2000 werd een nieuw blok met vergaderlokalen bijgebouwd waarin ook een personenlift werd geplaatst. Aldus werden alle vergader- en feestzalen toegankelijk. Via deze lift kon men met een rolstoel enkel terecht op de achterste rij van de schouwburg. Dit euvel werd verholpen met de plaatsing van een trappenlift in de schouwburg na advies van het Toegankelijkheidsbureau. Het is de bedoeling van de gemeente en van het cultuurcentrum om het casino maximaal toegankelijk te maken. Weliswaar moet rekening gehouden worden met de beperkingen eigen aan een constructie uit de jaren ‘50, alsook met de esthetiek van het gebouw dat thans algemeen erkend wordt als een waardevolle modernistische realisatie van architect Isia Isgour. In het actieplan toegankelijkheid wordt rekening gehouden met deze verschillende aspecten.’

2.3 Maak iemand verantwoordelijk voor het toegankelijkheidsbeleid

Het creëren van cultuur zonder drempels veronderstelt dat men aandacht heeft voor een veelheid van facetten: verbeteren van de fysieke en de mentale toegankelijkheid, overleggen en samenwerken met organisaties, uitwerken van initiatieven, ondersteuning van collega's, enz. Daarom is het aangewezen om de informatie over al deze aspecten te centraliseren bij één persoon die verantwoordelijk is voor het toegankelijkheidsbeleid. In eerste instantie kan deze persoon zich richten op het verzamelen van informatie en contactpersonen. In een latere fase kan deze persoon de drijvende kracht worden achter een toegankelijkheidsvisie op korte en lange termijn. Bovendien heeft hij/zij een belangrijke rol als centrale aanspreekfiguur: personeelsleden van het cultuurcentrum, bezoekers, voorzieningen en instellingen, enz. kunnen bij deze persoon terecht met hun vragen.

Een verantwoordelijke voor het toegankelijkheidsbeleid

Doel

- centraliseren van kennis en ervaringen m.b.t. toegankelijkheid / personen met een handicap.
- aanstellen van een centraal aanspreekpunt.

Aandachtspunten

- zorg ervoor dat de persoon die verantwoordelijk is voldoende tijd vrijgesteld krijgt in zijn takenpakket
- duid niet zomaar iemand aan: kies een verantwoordelijke die werk wilt maken van een toegankelijkheidsbeleid (vb. mensen die dit vanuit een persoonlijke motivatie willen doen)
- maak de naam en de contactgegevens van de aanspreekpersoon intern en extern bekend.

Takenpakket

- verzamelen van informatie en kennis
- uitwerken en opvolgen van een beleidsplan toegankelijkheid
- motiveren en ondersteunen van andere personeelsleden m.b.t. toegankelijkheid
- overleg met partners, voorzieningen, vrijetijdsorganisaties, enz.
- uitwerken van samenwerkingsverbanden en initiatieven
- aanspreekpunt voor gebruikers en partnerorganisaties.

2.4 Vertegenwoordiging van personen met een handicap in de raad van beheer van een cultuurcentrum

Een andere manier om toegankelijkheid een duidelijke plaats te geven in het beleid van een cultuurcentrum is de vertegenwoordiging van personen met een handicap in de raad van beheer van een cultuurcentrum. Dit

kan door personen met een handicap zelf op te nemen in de raad van bestuur, maar de vertegenwoordiging kan ook opgenomen worden door ouders van een kind met een handicap of organisaties van personen met een handicap. De gemeentelijke adviesraad voor personen met een handicap kan in deze materie ook als aanspreekpunt fungeren.

Deze vertegenwoordiging zorgt ervoor dat de belangen van personen met een handicap op de agenda staan van een cultuurcentrum en bewaakt worden. Op die manier kunnen ook de verschillende initiatieven die ontwikkeld worden afgetoetst worden aan deze noden.

Bovendien geeft een cultuurcentrum op die manier ook een duidelijk signaal aan de buitenwereld.

3. Samenwerking en overleg

3.1 Samenwerking loont

Een belangrijke basis om te werken aan cultuur zonder drempels is samenwerking met andere organisaties en instanties. Samen weet je meer en sta je sterker!

Verschillende (potentiële) partners hebben immers hun eigen expertise en kennis.

- Cultuurcentra zijn expert op het vlak van programmatie en cultuurbeleving.
- Gebruikers en gebruikersorganisaties zijn perfect geplaatst om de noden en behoeften van personen met een handicap kenbaar te maken.
- De gehandicaptenadviesraad is een schakel voor het gemeentelijk beleid t.a.v. personen met een handicap.
- Voorzieningen voor personen met een handicap en erkende vrijetijdsorganisaties zijn ervaren in het organiseren van ontspannende activiteiten en het begeleiden van personen met een handicap.
- Expertorganisaties³ en provinciale diensten beschikken over de nodige technische kennis en beleidsvisie.
- ...

Samenwerking en netwerkvorming tussen vertegenwoordigers uit deze sectoren is dan ook een onmisbare schakel in het realiseren van cultuurparticipatie voor personen met een handicap. Op die manier kunnen niet alleen gezamenlijke projecten georganiseerd worden, maar kan er ook op systematische basis overleg en ervaringsuitwisseling gebeuren.

We maken een onderscheid tussen een overleg met voorzieningen en vrijetijdsorganisaties en een overleg met gebruikers.

³ Een overzicht van een aantal expertorganisaties kan u vinden in de lijst van nuttige partners.

3.1.1 Overleg met voorzieningen en vrijetijdsorganisaties

Overleg met voorzieningen en vrijetijdsorganisaties

Doel

- detectie van noden en behoeften van de verschillende partners
- de basis leggen voor netwerkvorming en samenwerking
- verkleinen van de kloof tussen de culturele sector en de gehandicaptensector.

Aanpak

- cultuurcentra kunnen de eerste stap zetten in het contacteren van potentiële partners. Maar ook andere organisaties kunnen hun verantwoordelijkheid nemen
- maak een overzicht van alle voorzieningen voor personen met een handicap en betrokken partners in de onmiddellijke omgeving. Verzamel de contactgegevens van de verschillende verantwoordelijken. Je kan hiervoor terecht bij de Provinciale sectie personen met een handicap of op de digitale sociale kaart
- contacteer de verschillende partners. Laat iedere potentiële partner zijn werking voorstellen
- zoek naar raakvlakken en eventueel een mogelijke basis voor samenwerking.

Resultaat

Het succes van het overleg is afhankelijk van de inzet en de motivatie van de betrokken organisaties en hun vertegenwoordigers. Mogelijke resultaten.

- ervaringsuitwisseling
- opzetten van een structureel overleg
- organiseren van gezamenlijke projecten.
- ...

3.1.2 Overleg met gebruikers

Gebruikers en potentiële gebruikers zijn de bevoorrechte partners in het uitbouwen van een cultuurcentrum zonder drempels. Daarom is het nodig om een zicht te hebben op de noden en de behoeften van beide groepen. Wat vinden gebruikers van de toegankelijkheid van het culturele centrum en wat weerhoudt niet-gebruikers ervan om gebruik te maken van de diensten van een cultuurcentrum. Er zijn verschillende mogelijkheden om feedback te krijgen van gebruikers en potentiële gebruikers

- een gemeentelijk overlegavond die laagdrempelig wordt opgevat. Dat kan ondermeer door de verschillende verenigingen en organisaties voor personen met een handicap te vragen hun leden persoonlijk aan te spreken om deel te nemen
- bezoeken van ledenactiviteiten die door verenigingen georganiseerd worden in het cultuurcentrum waarbij feedback kan gevraagd worden van deelnemers.
- bezoeken van een vergadering van de gemeentelijke adviesraden
- bezoeken van voorzieningen, waar personen met een handicap verblijven, om kennis te maken met de

organisatie en de doelgroep. Daaraan kan een gesprek gekoppeld worden met de personeelsleden en de mensen zelf over hun vragen en behoeften

- een eenvoudige en korte enquête over de toegankelijkheid van het cultuurcentrum
- het gebruik van een ideeënbus waarin mensen ideeën en opmerkingen kunnen stoppen.
- ...

VOORBEELD

De methodiek 'Gemeentelijk overleg'

VERANTWOORDELIJKE

CC's Beringen & CC 'de Kimpel' Bilzen

Situering

Binnen werkgroep 2 'Informatie over het aanbod' werd een methodiek uitgewerkt voor het organiseren van een gemeentelijke overlegavond over de toegankelijkheid van cultuurcentra. Bilzen en Beringen stelden zich kandidaat als pilootgemeenten voor het uittesten van de methodiek. Een medewerker van het Toegankelijkheidsbureau trad op als moderator voor deze beide overlegavonden. De methodiek werd zo uitgewerkt dat andere cultuurcentra op een eenvoudige wijze ervan gebruik kunnen maken en zelf kunnen instaan voor de begeleiding van de overlegavond. De methodiek structureert het overleg en zorgt er voor dat alle onderwerpen en de verschillende meningen voldoende aan bod komen.

Doel

- organiseren van overleg tussen cultuurcentra, (potentiële) gebruikers en beleidsverantwoordelijken
- detecteren van ervaringen van gebruikers
- inzicht krijgen in de toegankelijkheid van het cultuurcentrum (fysieke toegankelijkheid, de informatieverstrekking, het aanbod, de dienstverlening, enz.)
- creëren van afstemming tussen cultuurcentrum en gebruikers.

Doelpubliek

Personen met een handicap, verenigingen, instellingen of diensten die zich specifiek richten naar personen met een handicap, beleidsverantwoordelijken, enz.

Aanpak

Thema's

Het gemeentelijk overleg verliep via een rondetafelgesprek waarbij verschillende thema's besproken werden. In de pilootprojecten werden de volgende zes thema's besproken.

- De gebruikers
Wie zijn ze?, Waarom bezoeken ze het cultuurcentrum of waarom niet?, ...
- De fysieke toegankelijkheid
Wat zijn de ervaringen? Zijn er noden en behoeften?, Tips?,...
- Het onthaal
Wat zijn de ervaringen? Zijn er specifieke aandachtspunten?, ...
- Informatie over het aanbod
Wat vindt men van de programmabrochure? Is de website toegankelijk? ...
- Het educatieve aanbod
Heeft men al deelgenomen aan workshop of andere activiteiten? Wat vindt men van de lesgevers/begeleiders? ...
- Het cultuurcentrum als partner.
Heeft men als vereniging al samengewerkt met het cultuurcentrum? Hoe verliep dat? ...

Verloop van de overlegavond

- Verwelkoming van de deelnemers door de verantwoordelijke van het cultuurcentrum. Het opzet van het gemeentelijk overleg en het verloop van de overlegavond werden overlopen.
- Alle deelnemers kregen een bundel met tekeningen die verwijzen naar de zes thema's die besproken werden. In de bundel werden per thema een aantal richtvragen weergegeven. De deelnemers werd gevraagd om voor ieder van de verschillende thema's hun ervaring/mening/reactie neer te schrijven.
- De moderator verzamelde per thema de verschillende individuele meningen of reacties en schreef ze neer op een flip-chart.
- Vervolgens werden de verschillende thema's overlopen en in groep bediscussieerd.
- Op het einde van de avond werden per thema de voornaamste aandachtspunten samengevat.

Duur

Voorzie voldoende tijd. Reken best op 2,5 à 3 uur.

Organisatietips

- Verspreid op voorhand een vlot geschreven uitnodiging waarin het concrete doel van de overlegavond wordt uitgelegd (vb. via het gemeentelijk informatieblad). Vraag mensen om in te schrijven. Op die manier heb je een zicht op het aantal deelnemers en kunnen de nodige voorbereidingen getroffen worden. Vermeld in je uitnodiging dat mensen bij hun inschrijving kenbaar kunnen maken indien ze specifieke voorzieningen (vb. een gebarentolk) nodig hebben.
- Organiseer de overlegavond als een gezamenlijk initiatief van de dienst Cultuur en de dienst Welzijn van je gemeente.
- Een overlegavond wordt best georganiseerd met maximaal 20 deelnemers. Een groepsdiscussie met

meer deelnemers wordt al snel onmogelijk. Indien er meer dan 20 personen deelnemen wordt best in verschillende groepen gewerkt.

- Organiseer je overlegavond bij voorkeur in het cultuurcentrum zelf. Zie er op toe dat de locatie toegankelijk is.
- Laat iemand verslag nemen van de avond.

Resultaat

De voornaamste bevindingen van de overlegavond worden samengevat en voorgelegd aan de betrokken verantwoordelijken en raden (o.a. raad van beheer, gehandicaptenadviesraad, enz.). Het overleg vormt een opstap naar het lokale beleid en maakt duidelijk aan de beleidsverantwoordelijken wat er leeft.

Ervaringen van de deelnemende cultuurcentra

Ervaring CC Beringen

‘Een overleg met de verschillende betrokkenen rond de toegankelijkheid van de Cultuurcentra was een nieuw initiatief in Beringen. De CultuurCentra Beringen richtte zich nooit eerder rechtstreeks tot de betrokkenen, het feit dat dit nu wel gebeurde werd positief onthaald. Voorafgaand aan de overlegavond werd contact genomen met de gemeentelijke sociale ombudsdienst. Er werd een artikel geplaatst in het gemeentelijk infoblad en er werden uitnodigingen verstuurd aan verenigingen en individuele geïnteresseerden. De begeleiding van de avond door een deskundige buitenstaander en de gebruikte methodiek waarbij men de te bespreken items systematisch overliep, ze aanschouwelijk voorstelden en de opmerkingen onmiddellijk noteerden droegen zeker bij tot het welslagen van de avond. De aanwezigen waren bijzonder tevreden over het verloop van de avond en over het feit dat ze rustig hun mening hadden kunnen zeggen en dat er geluisterd werd. Ze hoopten dat het niet bij dit ene overlegmoment zou blijven. Ook de aanwezigheid van de Schepenen van Cultuur werd bijzonder gewaardeerd.

Het is nu belangrijk dat de opmerkingen en de voorstellen die werden geformuleerd opgevolgd en vertaald worden in concrete veranderingen.’

Ervaring CC ‘De Kimpel’ Bilzen

‘De visie en bedenkingen van ‘gehandicapte’ gebruikers kennen we door onze contacten bij de ticketverkoop en onze gesprekken voor en na de voorstellingen. We hebben echter helemaal geen zicht op het beeld dat we hebben bij de niet-gebruikers en de eventuele redenen die ze hebben om niet te komen. Daarom leek ons een open infomoment met de mogelijkheid om te reageren wel een erg geschikte aanpak.

We voerden publiciteit via de gemeentelijke infoflits, het gemeentelijk infoblad, mededeling op de gehandicaptenadviesraad en een mailing aan een uitgebreid adressenbestand van deze doelgroep. Hoewel de opkomst niet overweldigend was, was de inbreng van de aanwezigen sterk en erg constructief. De aanwezigen gaven de pijnpunten aan en spraken duidelijke verwachtingen uit. We zijn dus tevreden met het resultaat en kunnen er zeker mee aan de slag. Alleen denk ik dat het wenselijk is om deze oefening nog eens te doen, maar dan op een activiteit van de gehandicaptenverenigingen zelf of op een bijeenkomst van de adviesraad. Op die momenten zitten de personen met een handicap namelijk samen en moeten ze geen extra inspanningen meer leveren om hun hart te luchten.’

4. Toegankelijke informatie

De toegankelijkheid van informatie, communicatie, signalisatie en dienstverlening zijn basisvoorwaarden voor een toegankelijk cultuurcentrum.

- Bezoekers hebben baat bij duidelijke en leesbare informatie in een toegankelijk formaat.
- Een duidelijke signalisatie bevordert de bruikbaarheid van een gebouw.
- Een klantvriendelijk onthaal werkt drempelverlagend en kan compenseren voor eventuele tekortkomingen op het vlak van toegankelijkheid.
- ...

4.1 Toegankelijkheid van brochures en drukwerk

Brochures en folders mogen kunstzinnig ogen, maar moeten vooral functioneel en overzichtelijk zijn. Niet alleen de vormelijke aspecten zijn van belang. Ook de leesbaarheid en een eenvoudig woordgebruik zijn belangrijk. Personen met een handicap, maar bij uitbreiding alle gebruikers hebben baat bij een eenvoudige en duidelijke taal. Daarom is het aangewezen om bij het schrijven van tekst rekening te houden met een aantal tips en aandachtspunten.

Als cultuurcentrum kan je met relatief weinig inspanningen al een aantal concrete initiatieven nemen.

- Leg je programmabrochure en informatiefolders voor aan gebruikers en verenigingen voor personen met een handicap en vraag hun bemerkingen.
- Ga na of de richtlijnen⁴ voor het schrijven van een duidelijke en leesbare tekst toegepast werden in de programmabrochures.
- Tracht een stuk van je eigen brochure te herschrijven in een eenvoudige en duidelijke taal.
- ...

Aandachtspunten voor het opstellen van gedrukte tekst

Eenvoud

- gebruik eenvoudige en directe taal
- vermijd zoveel mogelijk technische taal, vakjargon, afkortingen en abstracte begrippen
Vb. *programmatische zou kunnen vervangen worden door agenda.*
- ondersteun tekst met illustraties
Vb. ☎.
- gebruik dezelfde woorden doorheen de tekst, ook als je hierdoor in herhaling valt.

Duidelijkheid

- gebruik een logische en duidelijke structuur
- gebruik een effen achtergrond
- het is aangewezen om met grijswaarden te werken ofwel donkere letters/figuren op een lichte achtergrond of lichte letters op een donkere achtergrond
- gebruik contrasterende kleuren, echter geen reflecterende of felle kleuren en beperk de hoeveelheid van verschillende kleuren
- goed contrast draagt bij tot de leesbaarheid
- vermeld altijd het faxnummer en het e-mailadres. Voor dove mensen zijn deze belangrijke informatie-middelen.

Lettertype & uitlijning

- kies een duidelijk leesbaar lettertype. Gebruik schreefloze lettertypes (vb. verdana, century gothic, arial).
- vermijd zoveel mogelijk hoofdletters en cursieve tekst.
- lijn je tekst links uit. Vul niet uit door middel van spaties.

4.2 Toegankelijkheid van signalisatie

Bezoekers van een cultuurcentrum zijn aangewezen op informatie-, signalisatie- en bewegwijzeringsborden in en rond het gebouw. Ze moeten de informatie, die van belang is voor het gebruik van de voorziening, kunnen waarnemen en begrijpen. Wat is immers de waarde van een toegankelijke ruimte als je ze niet kan vinden. Daarom is het aangewezen om rekening te houden met een aantal aandachtspunten die de kwaliteit en de toegankelijkheid van de signalisatie kunnen verbeteren.

Aandachtspunten voor het gebruik van signalisatie**Plaatsing**

- plaats informatieborden op een logische en duidelijk waarneembare plaats
- zorg ervoor dat informatieborden makkelijk bereikbaar zijn, maar geen obstakel vormen.

Leesbaarheid

- geef enkel de belangrijkste informatie weer op een informatiebord
- gebruik op verschillende locaties een zelfde type en systeem van informatieborden
- gebruik indien mogelijk een combinatie van visuele, tactiele en auditieve informatie
- kies in functie van de leesafstand de juiste afmeting van letters. Als vuistregel geldt dat de hoogte van letters minimaal 1/100 van de leesafstand moet zijn. Voor belangrijke informatie moet de hoogte van letters 1/25 van de leesafstand bedragen. Op beeldschermen mogen letters niet kleiner zijn dan 3 mm. Voor bewegwijzering bedraagt de minimale grootte van de letters 50 mm.

Pictogrammen/logo's/tekens/symbolen

- Gebruik zoveel mogelijk gestandaardiseerde tekens. Indien dit niet mogelijk is, maak gebruik van simpele tekens. Mensen moeten zich eenvoudig een beeld kunnen vormen van het opschrift dat door een pictogram wordt vervangen.
- Pictogrammen ondersteunen de leesbaarheid. Ze worden dan ook aanzien als een van de beste en makkelijkste manieren om op een eenvoudige manier iets duidelijk te maken.
- Bepaalde kleuren hebben een psychologische betekenis gekregen, gebruik dan ook associaties die bij de kleuren passen. Zo staat rood bv. voor gevaarlijke situaties. De groene kleur staat voor veiligheid. Geel wijst dan weer op een gewijzigde situatie waarbij het gevaar dreigt om lichamelijk gewond te raken. Blauw verwijst naar hygiëne en wordt vb gebruikt voor de aanduiding van sanitair, enz.
- Het is noodzakelijk om figuren en letters in kleur steeds een zwarte omranding te geven.

4.3 Voorzie informatie in verschillende formaten

Visuele informatie zoals programmabrochures en informatieborden zijn niet altijd toegankelijk voor iedereen. Denken we bijvoorbeeld maar aan personen met een visuele handicap, ouderen of personen met een beperkte taalontwikkeling, enz. Informatie in een aangepast formaat komt hieraan tegemoet: brochures in grootschrift, brochures in braille, elektronische brochures, gesproken brochures op cd-rom of dvd, informatieverbreiding via de website, enz. Heel wat van deze alternatieven kunnen aangeboden worden zonder (noemenswaardige) meerkost.

Alternatieven voor de traditionele programmabrochure

Doel

Brochures en folders aanbieden in verschillende, toegankelijke formaten zodat iedereen gebruik kan maken van deze informatiekanalen.

Brochures in grootschrift

- de standaard brochures kunnen gedrukt worden in een groter lettertype of omgezet worden in grootschrift
- brochures in grootschrift zijn een grote hulp voor slechtzienden en ouderen
- een omzetting naar grootschrift kan gebeuren zonder noemenswaardige meerkost.

Brochures in elektronisch formaat

- brochures in elektronisch formaat kunnen door personen met een visuele handicap geraadpleegd worden. Deze documenten kunnen ofwel omgezet en afgedrukt worden in braille of grootschrift, ofwel kan men ze raadplegen door middel van een computer en een brailleleesregel

- een elektronische brochure kan eenvoudig via de website (zie verder) of een cd-rom aangeboden worden
- een elektronische brochure impliceert geen meerkost en kan in eerste instantie een kosteloos alternatief zijn voor een brochure in grootschrift
- vermijd in elektronische documenten het gebruik van foto's en pdf-documenten: brailleleesregels ondersteunen dit formaat en deze informatie niet.

Brochures in gesproken formaat

- brochures in gesproken formaat kunnen door iedereen geraadpleegd worden
- door gebruik te maken van een cd met verschillende tracks kunnen gebruikers in chronologische volgorde een brochure raadplegen
- de reproductiekosten van een gesproken brochure zijn klein
- voor personen met een visuele handicap, ouderen en personen met een beperkte taalontwikkeling zijn audio-brochures een goed alternatief.

VOORBEELD

Audio-brochure 'Strikt ontspannend 2005-2006'

VERANTWOORDELIJKE

CC 'de Kimpel' Bilzen

Situering

CC 'de Kimpel' verspreidt sinds het seizoen 2000-2001 een audio versie van haar programmabrochure. Dit laat personen met een visuele handicap en andere geïnteresseerden toe om de programmabrochure te raadplegen in een gesproken formaat.

Aanpak

- Vrijwillige medewerkers van 'de Kimpel' spreken de brochure in met behulp van specifieke technologie in een 'thuisstudio'.
- De verschillende activiteiten worden ingedeeld in afzonderlijke tracks op een cd. Door de verschillende evenementen chronologisch weer te geven is het eenvoudig om een bepaald evenement op te zoeken.
- De brochure wordt verspreid onder bezoekers van 'de Kimpel' die aangaven dat ze dit wensen te ontvangen. Daarnaast kunnen andere geïnteresseerden de brochure aanvragen. In de toekomst wil men deze brochure ook gaan verspreiden bij een aantal organisaties en voorzieningen uit de onmiddellijke omgeving van 'de Kimpel'.
- Door de inzet van vrijwilligers kan de brochure gerealiseerd worden voor een beperkte kostprijs.

Ervaring van CC 'de Kimpel'

'Omdat we verschillende visueel gehandicapte toeschouwers over de vloer krijgen, en mee op aangeven van Michel Claesen, een persoon met een visuele handicap die lid is van de raad van bestuur, hebben we op een bepaald moment de stap gezet om onze seizoensbrochure auditief te maken.

Door ons programma op cd in te laten spreken en het zo aan personen met een visuele handicap te bezorgen bieden we hun een werkinstrument om vlot ons programma te raadplegen. Bovendien bereiken we niet alleen deze doelgroep, maar verruimen we onze potentiële klanten ook naar mensen die moeilijk lezen, senioren, kansarmen, ... Gezien de lage kostprijs en de beperkte inspanningen is dit een haalbaar project. Vanzelfsprekend zouden we dit ook met meer toeters en bellen kunnen realiseren. Maar daarvoor is een ruimere oplage nodig en voorlopig zijn we daar nog niet aan toe. Het behoort wel tot de mogelijkheden omdat de toekomst ons wel lijkt te liggen bij woord en beeld en omdat dit een dankbaar hulpmiddel is om een ruimere doelgroep te bereiken dan met de traditionele gedrukte seizoensbrochure.'

Ervaring van Michel Claesen

'Als visueel gehandicapt miste ik vroeger heel wat evenementen die in het cultuurcentrum de Kimpel in Bilzen plaatsvonden. Niet omwille van een te drukke agenda, of welke andere reden dan ook. Ik kon toen in die periode geen enkele bron zelfstandig raadplegen die mij toeliet een keuze te maken uit hun ruime aanbod. Daar hun promo materiaal, folders en dergelijke slechts te lezen was in gewone druk. Dus niet toegankelijk voor blinden of slechtziende. Op mijn voorstel om het gehele programma in gesproken vorm op cd te produceren, reageerde zowel de raad van beheer van het cultuurcentrum als de directeur enthousiast. In 2002 werd Bilzen het eerste cultuurcentrum in België, dat naast de gewone druk, ook haar programma in toegankelijke vorm kon aanbieden voor visueel gehandicapten. Het zou prachtig zijn moesten ook andere cultuurcentra openstaan voor een dergelijk initiatief. Op mijn medewerking mag je altijd rekenen.'

Hoe personen met een visuele handicap elektronische informatie waarnemen

---

Personen met een visuele handicap kunnen websites en elektronische documenten waarnemen via specifieke hulpmiddelen. Grosso modo kunnen een drietal groepen van hulpmiddelen onderscheiden worden

- vergrotingssoftware: deze software laat toe om tekst en afbeeldingen te vergroten op het computerscherm
- spraaktechnologie: de geschreven tekst wordt door software omgezet in spraak
- brailleleesregel: via dit hulpmiddel wordt de tekst regel per regel weergegeven in braille.

Door middel van een brailleleesregel wordt uitsluitend tekst weergegeven. Niet-tekstuele elementen zoals foto's worden niet omgezet.

4.4 Een toegankelijke website

Iedere bezoeker van een website heeft baat bij een duidelijke en logisch gestructureerde website. In deze tijd van digitalisering en informatisering is het internet een zeer belangrijke informatiebron.

Ook door personen met een handicap wordt het internet in belangrijke mate benut: ze communiceren met anderen, zoeken informatie op, lezen hun krant... kortom: internet is voor deze groep een onmisbaar hulpmiddel. Personen met een visuele handicap krijgen via hulpmiddelen (vb. een brailleleesregel) toegang tot visuele informatie, personen met een beperkte mobiliteit kunnen via hun eigen computer de nodige informatie raadplegen, enz.

Dit impliceert wel dat deze websites toegankelijk moeten zijn. Deze voorwaarde geldt in het bijzonder voor personen met een visuele handicap, maar niet minder ook voor personen met een auditieve, motorische of verstandelijke handicap. Heel wat websites zijn evenwel weinig of helemaal niet toegankelijk. Vaak is dit te wijten aan de onwetendheid van de webdesigner. Nochtans is een toegankelijke website een voorbeeld van inclusie: personen met een handicap hebben toegang tot dezelfde informatie als anderen.

Maak je website toegankelijk

Doel

Aanbieden van een duidelijke en logisch gestructureerde website die toegankelijk is voor iedereen.

Aanpak

Bij de ontwikkeling van een nieuwe website kan je rekening houden met een aantal toegankelijkheidsvoorwaarden

- het World Wide Web Consortium ontwikkelde een aantal normen voor de toegankelijkheid van websites. Een overzicht van deze voorwaarden vind je op hun website www.w3.org
- laat je website screenen door een erkende organisatie.
Vb. Blindsurfer: www.blindsurfer.be

Een bestaande website vergt een ietwat andere aanpak

- laat de toegankelijkheid van je website testen door een erkende organisatie
Vb. Blindsurfer: www.blindsurfer.be
- pas je website aan op basis van het advies van deze organisatie.

Resultaat

Websites die gescreend werden door een erkende organisatie en die toegankelijk zijn worden gecertificeerd met een toegankelijkheidslabel. Dit label biedt personen met een handicap die de website bezoeken de garantie dat de website toegankelijk is.

4.5 Klantvriendelijk en toegankelijk onthaal

De onthaalmedewerkers van een cultuurcentrum vormen het gezicht van het cultuurcentrum. Voor heel wat bezoekers zijn deze mensen het eerste contact met een cultuurcentrum. Onthaalmedewerkers hebben niet alleen een informatieve rol, maar kunnen zeker ook drempelverlagend werken voor bezoekers die geconfronteerd worden met bepaalde drempels. Zo kunnen ze door hun klantvriendelijke houding een niet onbelangrijke compensatie vormen voor eventuele tekortkomingen op het vlak van fysieke toegankelijkheid. Voor bepaalde handicaps, zoals bijvoorbeeld personen met een verstandelijke handicap, zijn er eerder weinig noden op infrastructureel vlak, maar zijn er veel meer noden op het vlak van communicatie, opvang en informatieverstrekking.

Enkele aandachtspunten.

- Zorg ervoor dat onthaalmedewerkers gevormd zijn in 'klantvriendelijk onthaal en omgaan met personen met een handicap'. Publieksgerichte medewerkers van een cultuurcentrum kunnen met heel wat onzekerheden geconfronteerd worden over hoe ze moeten omgaan met personen met een handicap en wanneer en hoe ze hulp kunnen bieden. Door hen een vorming 'klantvriendelijk onthaal en omgaan met personen met een handicap' te laten volgen leren ze op gepaste wijze te reageren.
- Maak duidelijk aan je bezoekers dat ze steeds met hun vragen terecht kunnen aan het onthaal.
Vb. Zet deze boodschap op de website en in de programmabrochure van het cultuurcentrum.
Vb. Plaats een bordje aan het onthaal met deze boodschap erop
- Zorg dat er steeds iemand aanwezig is aan het onthaal en dat deze persoon van op afstand zichtbaar is. Voor bezoekers die niet vertrouwd zijn met het cultuurcentrum kan er een bijkomende drempel ontstaan indien het niet duidelijk is bij wie ze terecht kunnen.
Vb. Voor personen met een visuele handicap is het belangrijk dat ze aangesproken worden.
- Voorzie voldoende baliepersoneel. Op die manier kan – indien nodig – één van de onthaalmedewerkers personen begeleiden naar hun plaats.
- ...

VOORBEELD	Vorming ‘Klantvriendelijk onthaal en omgaan met personen met een handicap’ voor baliepersoneel
VERANTWOORDELIJKE	Toegankelijkheidsbureau vzw
<p>Situering</p> <p>Het Toegankelijkheidsbureau organiseert vormingen ‘klantvriendelijk onthaal en omgaan met personen met een handicap’ voor baliepersoneel. Gedurende één dag maken deelnemers kennis met een aantal theoretische concepten en krijgen ze de kans om deze elementen te oefenen in rollenspelen.</p> <p>Doel</p> <ul style="list-style-type: none"> • deelnemers bewust maken van de beperkingen waarmee personen met een handicap geconfronteerd worden • deelnemers overtuigen van het belang van integrale toegankelijkheid • deelnemers op de hoogte brengen van de wetgevingen die van toepassing zijn • deelnemers wijzen op het belang van een klantvriendelijk onthaal van personen met een handicap • toepassen van de informatie en vaardigheden verkregen tijdens de opleiding (attitudevorming). <p>Aanpak</p> <p>Gedurende één dag worden deelnemers gevormd in het omgaan met personen met een handicap. De vorming wordt interactief en ervaringsgericht opgevat. Inhoud van de vorming</p> <ul style="list-style-type: none"> • kennismaking met het begrip toegankelijkheid en de evolutie in de visie over handicap • richtlijnen • de verschillende types van handicap en tips voor het omgaan met deze verschillende handicaps • kennismaking met ervaringsdeskundigen en rollenspelen. <p>Binnen het aanbod van het PLOT (Provincie Limburg Opleiding en Training) wordt een opleiding ‘klantvriendelijk onthaal van personen met een handicap’ georganiseerd voor baliepersoneel. Het Toegankelijkheidsbureau staat in voor de begeleiding van deze vorming.</p>	

4.6 Verschaf volledige en correcte informatie

Geef correcte en eerlijke informatie aan personen met een handicap wat betreft de toegankelijkheid van het cultuurcentrum. Stel de toegankelijkheid niet beter voor dan het in werkelijkheid is. Dat komt niemand, en zeker niet de personen met een handicap, ten goede.

In 2005 werden alle Limburgse cultuurcentra door het Toegankelijkheidsbureau, in opdracht van de Provincie Limburg, gescreend op hun toegankelijkheid. Deze informatie werd opgenomen in een databank en is raad-

pleegbaar via de website www.toegankelijkvlaanderen.be of www.toevla.be. Bovendien ontvingen alle cultuurcentra een uitgebreid rapport met gedetailleerde informatie over de (fysieke) toegankelijkheid van het culturele centrum. Dit rapport geeft een gedetailleerd zicht op de mate van toegankelijkheid van het cultuurcentrum.

Enkele tips

- maak het rapport bekend bij je personeelsleden, op die manier zijn ze op de hoogte van de toegankelijkheid van hun werkplaats
- breng onthaalmedewerkers op de hoogte van de belangrijkste aandachtspunten in het rapport, zodat ze bij concrete vragen van bezoekers correcte informatie kunnen doorgeven
- plaats een link naar de website www.toegankelijkvlaanderen.be op je website en/of je intranet. Op die manier kunnen bezoekers en personeelsleden de informatie zelf raadplegen.
- ...

VOORBEELD

Toegankelijk Vlaanderen

VERANTWOORDELIJKE T

Toegankelijkheidsbureau vzw

Situering

De toegankelijkheid van gebouwen en omgeving voor mensen met een handicap laat veelal te wensen over. Daarom is het beschikken over gedetailleerde en betrouwbare informatie over toegankelijkheid cruciaal voor deze doelgroep. Dankzij het Europees project Libretto worden de onderzoeksresultaten opgenomen in een databank met uitgebreide zoekfuncties die geraadpleegd kan worden op de website www.toegankelijkvlaanderen.be of www.toevla.be. De website werd in april 2004 gelanceerd. Het project kadert in het Europese Interreg III programma Grensregio Vlaanderen-Nederland, Euregio Benelux Middengebieden en wordt gefinancierd door Toerisme Vlaanderen, de provincie Belgisch-Limburg en de provincie Vlaams-Brabant. Onder impuls van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap Gelijke Kansen in Vlaanderen wordt de databank uitgebreid naar heel Vlaanderen.

Opzet

- De toegankelijkheid van gebouwen en voorzieningen wordt op een objectieve wijze onderzocht en weergegeven. Hierbij wordt rekening gehouden met de noden van verschillende doelgroepen zoals personen met een motorische, visuele, auditieve beperking en personen met allergie en ademhalingsproblemen.
- De mate van toegankelijkheid wordt weergegeven in drie niveau's:
  - niet toegankelijk voor iedereen
  - +/- gedeeltelijk toegankelijk
  - + toegankelijk
- Aan elk onderdeel van het gebouw (parking, inkom, lift, vergaderzalen, aangepast toilet, lobby, ...) wordt een niveau toegekend. Bovendien wordt een concrete beschrijving gegeven (vb. er is een trap van 2 treden en een deur van 76 cm).

5. Toegankelijk aanbod en omkadering van workshops en voorstellingen

5.1 Voorstellingen en Workshops

De programmatie van een cultuurcentrum is zeer divers: toneel en theater, muziek, dans, podiumkunsten, workshops en vormingen, enz. Net zoals anderen hebben ook personen met een handicap een voorkeur voor bepaalde voorstellingen of workshops en voor andere niet. Het is dan ook een foute veronderstelling om er vanuit te gaan dat voor personen met een handicap uitsluitend specifieke voorstellingen en workshops moeten georganiseerd worden. Een grote groep van personen met een handicap wil net als anderen autonoom kunnen kiezen uit het gewone aanbod van het cultuurcentrum. Dit kan in een cultuurcentrum dat voorziet in de nodige (basis)begeleiding.

Misschien is dit aanbod voor personen met een zwaardere verstandelijke handicap te hoog gegrepen. Voor hen moet er naast dit reguliere aanbod een specifiek aanbod van voorstellingen en workshops op maat blijven bestaan. Waarbij er rekening gehouden wordt met hun specifieke mogelijkheden en beperkingen en de nodige begeleiding gegarandeerd wordt.

In wat volgt geven we een aantal voorbeelden van zowel de inclusieve als de categoriale aanpak. We maken een onderscheid tussen workshops en vormingen enerzijds en voorstellingen anderzijds. Een belangrijke voorwaarde voor het organiseren van toegankelijke workshops is de beschikbaarheid van gemotiveerde lesgevers die•

5.1.1 Inclusief waar het kan

Een grote groep van personen met een handicap kan mits een gepaste ondersteuning en een toegankelijk cultuurcentrum gebruik maken van het reguliere aanbod.

5.1.1.1 Inclusieve workshops

Dinamo, een vormingsdienst voor volwassenen in de Warande in Turnhout, organiseert workshops waaraan mensen met een lichte verstandelijke handicap samen met mensen zonder handicap kunnen deelnemen. De aanpak en de voorwaarden die gesteld worden zorgen ervoor dat de inclusie-idee nadrukkelijk op de voorgrond staat.

VOORBEELD	Het Knipoog-project
VERANTWOORDELIJKE	'de Warande' Turnhout
	<p>Situering</p> <p>In 2004 ging Dinamo, de vormingsinstelling voor volwassenen van 'de Warande' van start met het knipoog-project. Binnen dit project worden activiteiten en workshops georganiseerd waarbij de lesgevers extra ondersteuning bieden aan personen met een lichte verstandelijke handicap. Het project richtte zich in eerste instantie naar personen met een lichte verstandelijke handicap omdat het gevoel leefde dat er in het bestaande workshop-aanbod onvoldoende ruimte en begeleiding was voor deze personen. Inclusie en zelfstandigheid staan voorop in de deelname aan de workshops. Het project richt zich naar iedereen, met een bijzondere aandacht voor personen met een licht verstandelijke handicap.</p> <p>Kenmerken en voorwaarden van de knipoog activiteiten</p> <ul style="list-style-type: none"> • korte activiteiten: éénmalig of met een beperkte cyclus • deelnemers schrijven zich bij voorkeur individueel in. Grote groepen van personen worden niet toegelaten • inclusief: de deelnemers aan een workshop zijn een mix van personen met en personen zonder handicap, de verhouding wordt vooraf door de begeleider bepaald • deelnemers moeten op een zelfstandige wijze kunnen deelnemen. Eventuele begeleiders nemen net als anderen deel aan de activiteit. <p>Voorbeelden van workshops & activiteiten</p> <p>Het aanbod van workshops en activiteiten is erg divers, bijvoorbeeld: 'Hello, How are you?' (Introductie Engels), Dot painting, 'Aqua-rel met aquarel', Creatief met servetten, Viltten, Vreemde keuken, Petanque, enz.</p> <p>Aanpak</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dinamo werkt met vrijwillige lesgevers. De lesgevers krijgen op voorhand een toelichting over omgaan met personen met een lichte verstandelijke handicap. De lesgevers nemen vrijwillig deel aan het pilootproject. • De workshops zijn herkenbaar aan het Knipoog-label. Bij de lancering van het project werden de activiteiten, naast de opname van het aanbod via de reguliere kanalen zoals de educabrochure en de website, bekend gemaakt via een aparte brochure. Dit om het project kenbaar te maken bij een breed publiek. Het project kreeg in 2005-2006 een vervolg. Om mensen met een lichte verstandelijke handicap aan te moedigen hun weg te vinden langs de reguliere kanalen (educabrochure en website), worden geen aparte folders meer uitgebracht. Ze worden mee opgenomen in het algemene aanbod. Daarbij worden nog een tijd lang acties ondernomen om de weg naar de educabrochure en website te leren kennen. • De workshops worden bekend gemaakt in een eenvoudige en duidelijke taal. In de aparte folder werden de contactgegevens van de inhoudelijk verantwoordelijke vermeld.

5.1.1.2 Voorbeschouwen van voorstellingen

Er gaan stemmen op dat men ook voorstellingen zou kunnen voorzien van een label dat aangeeft of een voorstelling al dan niet geschikt is voor personen met een bepaalde handicap. Uit de sector is er echter heel wat weerstand tegen dit idee. Personen moeten zelf kunnen beslissen naar welke voorstellingen ze willen gaan. Het gebruik van een dergelijk label staat dit in de weg. Op welke basis kan iemand beslissen welke voorstellingen al dan niet geschikt zijn voor een persoon met een bepaalde handicap.

Bovendien past dit niet binnen een inclusieve visie op cultuur: personen met een handicap moeten immers in de mate van het mogelijke gebruik kunnen maken van het reguliere aanbod van een cultuurcentrum. Hierbij moeten ze op een autonome manier kunnen beslissen welke voorstellingen en workshops ze willen bijwonen. Met andere woorden: cultuur moet niet vergemakkelijkt worden, de drempel naar cultuur moet verlaagd worden!

Een manier om personen met een verstandelijke handicap voor te bereiden op voorstellingen die behoren tot het reguliere aanbod van een cultuurcentrum is het organiseren van voorbeschouwingen. Bepaalde voorzieningen en vormingsorganisaties voor personen met een handicap hebben reeds heel wat ervaring met het voorbereiden van personen met een verstandelijke beperking op deelname aan culturele activiteiten.

Organiseer voorbeschouwingen

Doel en opzet

Personen begeleiden en extra ondersteuning geven voor, tijdens en na het bijwonen van een bestaand cultureel programma.

Vóór een voorstelling wordt in het cultuurcentrum een korte voorbeschouwing gegeven bij de voorstelling. In functie van de deelnemers wordt de aard van de voorstelling en de rol van de acteurs besproken en wordt specifiek aandacht besteed aan de inhoud en de opbouw van de voorstelling. Na de voorstelling volgt eventueel een korte nabespreking.

Doelgroep

- personen met een verstandelijke beperking
- personen met een sensorische handicap: bepaalde specifieke visuele en auditieve elementen kunnen op voorhand geduid worden
- andere geïnteresseerden.

Aanpak

- een voorbeschouwing kan zowel op eigen initiatief als op vraag georganiseerd worden.
- het cultuurcentrum is verantwoordelijk voor de praktische organisatie van de voorbeschouwing (o.a. locatie, eventuele aanwezigheid van acteurs, enz.)
- de verantwoordelijke van het cultuurcentrum zorgt ervoor dat de persoon die de voorbeschouwing begeleid op voorhand over de nodige informatie over de voorstelling beschikt (zie informatielijst theatervoorstellingen)

- tijdens de voorbeschouwing wordt aandacht besteed aan de aard van de voorstelling en de inhoud. Daarnaast kan bijvoorbeeld ook een rondleiding achter de schermen georganiseerd worden
- na de voorstelling kunnen deelnemers hun reactie geven tijdens een nabeschouwing.

Organisatietips

- een cultuurcentrum werkt best samen met een voorziening of een organisatie die vertrouwd is met de leefwereld van personen met een verstandelijke handicap
- het cultuurcentrum kan zelf instaan voor de inhoudelijke begeleiding, maar kan hiervoor ook een beroep doen op mensen met ervaring in het omgaan en werken met specifieke groepen van personen met een (verstandelijke) handicap
- net zoals bij schoolvoorstellingen soms gebeurt, kunnen educatieve werkmappen worden samengesteld die aangepast zijn aan het doelpubliek.

VOORBEELD

Informatielijst voorbespreking voorstellingen

VERANTWOORDELIJKE

Vzw DE BRUG

Situering

VZW De Brug - een erkende vormingsinstelling voor personen met een verstandelijke beperking - ontwikkelde een 'informatielijst theatervoorstellingen'. Deze informatielijst geeft aan welke informatie er nodig is om een voorbeschouwing te organiseren voor personen met een (verstandelijke) handicap. Het is een werkinstrument bij het organiseren van voorbeschouwingen. De verschillende elementen die aan bod komen zijn belangrijk voor het organiseren van een voorbeschouwing voor om het even welk publiek. De omzetting van deze informatie naar een activiteit of voorbeschouwing op maat van de deelnemers, zorgt voor een geslaagde voorbespreking.

Informatielijst voorbespreking voorstellingen

Achtergrondinformatie

Naam theatervoorstelling:

Naam gezelschap:

Is er een lesmap beschikbaar?

Algemene vragen

Welke grote thema's komen aan bod?

Welke informatie is essentieel om het stuk te kunnen volgen?

Is het stuk geschreven en bedoeld voor kinderen/als familievoorstelling/gewone avondvoorstelling?

Dramatische voorstelling

Is het een toneel, een luisterspel, een monoloog, muziektheater, ...?

Is er veel actie op het podium?

Waaruit bestaat deze actie (acteren/zang/dans/andere)?

Komen de scharniermomenten uit de verhaallijn aan bod in de voorstelling?

Tot welk genre behoort de voorstelling?

Personages

Wie zijn de hoofdpersonages / hoeveel personen spelen er mee?

Wat is de rol van de hoofdpersonages?

Zijn er personen die een dubbelrol spelen? Is er persoonsverwarring mogelijk?

Welke kledij/voorwerpen dragen de personages?

Taalgebruik

Wordt er veel gesproken?

Zitten er veel dialogen in het stuk? Is het taalgebruik direct of eerder metaforisch?

Decor

Waaruit bestaat het decor?

Welke omgeving stelt het decor voor, welke sfeer roept het op?

Zijn er voorwerpen met een speciale symbolische waarde?

Muziek en andere multi-media

Worden er andere multi-media gebruikt en wat is hun functie?

Interactie met het publiek

Wordt er een actieve bijdrage verwacht van het publiek? Op welke manier?

5.1.2 Categorieaal waar het moet

5.1.2.1 Samenwerking met handicapspecifieke organisaties

Voor een groep van personen met een handicap is het omwille van de aard van hun handicap niet mogelijk en niet wenselijk om deel te nemen aan het reguliere aanbod van een cultuurcentrum. Via een specifiek aanbod op maat kan ook voor deze mensen deelname aan cultuur gerealiseerd worden. In deze context betekent een nauwe samenwerking tussen voorzieningen, gehandicaptenadviesraden, vrijetijdsorganisaties voor personen met een handicap en cultuurcentra een duidelijke meerwaarde.

Organisaties voor personen met een handicap of bepaalde voorzieningen kunnen vragende partij zijn voor het organiseren van voorstellingen of workshops met een specifieke omkadering.

Er zijn heel wat voorbeelden van cultuurcentra die nauw samenwerken met voorzieningen en organisaties in hun onmiddellijke omgeving. Op die manier kunnen specifieke workshops worden aangeboden, wordt in de schoot van een geprogrammeerde voorstelling een toonmoment uitgewerkt, enz.

VOORBEELD

The Weyer Percussion Band – The Fundamentals

VERANTWOORDELIJKE

CC MUZE Heusden-Zolder i.s.m. 't Weyerke

Situering

In 2004 werkten CC MUZE en 't Weyerke samen een project uit in het kader van het optreden van 'The Fundamentals'. 't Weyerke is een voorziening voor personen met een diep mentale handicap. CC MUZE en 't Weyerke zijn directe burens, wat de samenwerking op een aantal punten vergemakkelijkte.

Opzet en inhoud van het project

- Naar aanleiding van een optreden van The Fundamentals werd in samenwerking met 't Weyerke een project uitgewerkt met muziekworkshops en een toonmoment
- De deelnemers kregen een tiental lessen percussie. Deze lessen werden begeleid door artiesten van The Fundamentals en de vzw Maandacht
- Tijdens de lessen werd gewerkt naar een toonmoment van 'The Weyer Percussion Band'. De artiesten traden op als voorprogramma van The Fundamentals en konden nadien met vrienden, familie en fans blijven kijken naar het concert van The Fundamentals.

Organisatorisch

CC MUZE stelde haar locatie ter beschikking en zorgde voor de technische ondersteuning en promotie. 't Weyerke stond in voor de vergoeding van de lesgevers.

Andere projecten

CC MUZE en 't Weyerke werk(t)en ook samen voor andere projecten.

- De expo 'M'n Taal' in 2000 met kunstwerken uit de crea-ateliers van 't Weyerke
- 'The acting Five': een theaterproject gekoppeld aan de voorstelling 'Frankenstein' van Theater Stap in het voorjaar van 2005.
- ...

Ervaring van CC MUZE

'De eerste samenwerking met workshops naar aanleiding van de voorstelling van 'The Fundamentals' in het voorjaar van 2004 was een groot succes. Familieleden, vrienden en kennissen waren massaal aanwezig bij het toonmoment van 'The Weyer Percussion Band' (naam die Ron Reuman, drummer bij The Fundamentals, voor de groep bedacht had) en bleven uiteraard voor het optreden van 'The Fundamentals'. Die kregen er de sfeer volledig in. Er stonden immers gelijkgestemde zielen op het podium en iedereen zong (of probeerde tenminste) uit volle borst mee te zingen. Een vervolg op een zo succesvolle samenwerking kon natuurlijk niet uitblijven. En dus werden er in het voorjaar van 2005, n.a.v. de voorstelling 'Frankenstein' door Theater Stap opnieuw workshops georganiseerd met als afsluiter een toonmoment voor familie en kennissen. Dit keer ontfermde Vital Schraenen (regisseur van 'Frankenstein') zich over een vijftal mentaal gehandicapten. Vital Schraenen gaf zijn groepje de toepasselijke naam 'The Acting Five'. Samen werkten ze een klein theaterstukje uit in de geest van Frankenstein. Dit stukje werd opgevoerd in de kleine feestzaal van CC MUZE die afgelden volzat met enthousiaste kijkers. Nadien kon men de voorstelling 'Frankenstein' in de schouwburg bijwonen. Het was, ondanks de titel, een grappige, soms ontroerende en zeer toegankelijke voorstelling waar iedereen plezier aan beleefde. Kortom, de samenwerking met 't Weyerke is ontzettend leuk en we zullen jaarlijks dergelijke projecten blijven uitwerken zodat het cultuurcentrum een plek voor iedereen blijft.'

PILOOTPROJECT**KunstInFestival****VERANTWOORDELIJKE****CC Leopoldsburg i.s.m. de gehandicaptenadviesraad Gemeente Leopoldsburg****Situering**

Op 8, 9 en 10 december 2003 organiseerden Cultureel Centrum Leopoldsburg VZW in samenwerking met de gehandicaptenadviesraad Leopoldsburg het KunstInFestival. Dit festival wordt tweejaarlijks herhaald. Tijdens het festival worden creatieve workshops aangeboden die zich specifiek richten naar personen met een verstandelijke handicap.

Opzet en inhoud van het project

- Tijdens het KunstInFestival staan kunst, creatie en plezier centraal. Verschillende workshops worden aangeboden: kleiatelier, dansexpressie, dansritueel, orff-muziek, capoeira, koken, graffiti, enz.
- CC Leopoldsburg gaat voor de workshops steeds op zoek naar gemotiveerde lesgevers, die ervaring hebben met het werken met deze doelgroep. Het CC krijgt hierop een grote respons. Docenten vinden het vaak een uitdaging om hun kunstdiscipline aan te reiken aan mensen met een verstandelijke handicap.
- De workshops tijdens het festival zijn enkel toegankelijk voor personen die verblijven in de dagcentra van Leopoldsburg ofwel voor de kinderen en jongeren met een verstandelijke beperking, die na schooltijd verblijven bij IPO Den Heuvel.
- De begeleiders van de dagcentra kiezen de deelnemers aan de workshops, op basis van hun voorkeur, interesses, vaardigheden en mogelijkheden en beperkingen. De deelnemers konden hun voorkeur kenbaar maken via een prentenenquête (een blad met prenten van de verschillende workshops).
- Na afloop van het KunstInFestival werd een evaluatie gehouden. De deelnemers konden via lachende en wenende gezichten hun mening duidelijk maken.

Organisatorisch

De gehandicaptenadviesraad ondersteunt het cultureel centrum financieel en staat hen bij met de nodige raad. De kosten worden verdeeld onder de drie actoren: de dagcentra betalen een deelnameprijs per deelnemer ter vergoeding van de materiaalkosten. De kosten voor de lesgevers worden betaald door het cultuurcentrum en de gehandicapten-adviesraad.

Andere projecten

CC Leopoldsburg organiseert sinds 2000 creatieve workshops voor personen met een verstandelijke handicap. Naast het festival, dat tweejaarlijks georganiseerd wordt, is er ieder seizoen een aanbod van een aantal losse workshops voor dezelfde doelgroep.

Ervaring van CC Leopoldsburg

‘Het KunstInFestival is zoals de meeste projecten een arbeidsintensieve bezigheid. Het opzetten van een programma voor diverse doelgroepen en dagcentra met verschillende agenda’s vraagt veel overleg. De zoektocht naar lesgevers is niet altijd even gemakkelijk. Maar, dit werk geeft een zeer grote voldoening. De doelgroep zijn mensen die het hart op de tong hebben. Zowel wij (organisator) als de lesgevers van de workshops ontvangen enorm veel dankbaarheid en putten energie uit hun enthousiasme. Het driedaagse festival maakt een enorme indruk op hen, meer dan de losse workshops verspreid over het seizoen. Ze voelen zich na enkele workshops thuis in het cultuurcentrum, vertellen hun ervaringen aan personeel en bezoekers, enz. Dankzij het enthousiasme en de uiterst positieve evaluatie van deelnemers, dagcentra én lesgevers wordt dit festival zeker herhaald. De werkdruk laat echter niet toe dit meer dan tweejaarlijks te organiseren. Iedereen is welkom op de volgende editie tijdens voorjaar 2006!’

5.2 Individuele begeleiding en assistentie

Personen met een handicap die een culturele voorstelling willen bijwonen, moeten in functie van de aard van hun handicap vaak een beroep doen op begeleiding. We onderscheiden drie vormen van begeleiding op basis van hun intensiteit.

- begeleiding door onthaalmedewerkers van het cultuurcentrum
- begeleiding door vrienden en familieleden die met behulp van de begeleiderspas zonder extra kosten de voorstelling kunnen bijwonen
- begeleiding van groepen van personen met een handicap
- begeleiding door ADL-assistenten.

5.2.1 Begeleiding door onthaalmedewerkers

De begeleiding van personen met een handicap die slechts een beperkte begeleiding nodig hebben, kan gebeuren door de onthaalmedewerkers van een cultuurcentrum. Hiermee bedoelen we bijvoorbeeld het verwelkomen van een blinde persoon, het begeleiden van deze persoon naar zijn/haar plaats en het begeleiden van deze persoon tijdens de pauze en na de voorstelling.

5.2.2 De begeleiderspas

Anderen die een culturele voorstelling willen bijwonen, moeten een beroep doen op een familielid, vriend of vrijwilliger om hen te begeleiden voor, tijdens en na de voorstelling. De extra kosten die hieraan verbonden zijn kunnen al snel zorgen voor een bijkomende financiële drempel. De Provincie Limburg komt tegemoet aan deze extra kosten via de ‘begeleiderspas’.

De begeiderspas zorgt ervoor dat de begeleider van een betalende persoon met een handicap gratis toegelaten wordt op elke culturele of sportmanifestatie, ingericht door de provinciale instellingen of participerende organisatoren binnen de provincie Limburg.

Er gelden een aantal voorwaarden voor het aanvragen van een begeiderspas.

- personen met een handicap die voldoen aan een aantal erkenningsvoorwaarden, kunnen persoonlijk een begeiderspas aanvragen bij de provincie
- de begeiderspas is geldig voor een periode van één jaar, maar kan verlengd worden
- de begeiderspas is gratis en kan enkel verkregen worden via de provinciale sportdienst.
- Meer informatie over de begeiderspas

Provinciale sportdienst

Universiteitslaan 1

3500 Hasselt

011 23 72 50

In heel wat cultuurcentra kan op dit moment de begeiderspas al gebruikt worden. Deze cultuurcentra tonen aan dat ze al een aantal eerste stappen zetten om hun werking drempelvrij te maken. Toch zijn er nog heel wat leemtes.

- Zo zijn er bijvoorbeeld personen met een handicap die geen aanspraak kunnen maken op een begeiderspas (vb. bepaalde categorieën van personen met een verstandelijke handicap) hoewel ook zij nood kunnen hebben aan een begeleider. Cultuurcentra kunnen hier individueel aan tegemoet komen door te voorzien in specifieke regelingen (vb. de betrokken persoon en zijn/haar begeleider betalen ieder de helft van de prijs).
- Een cultuurcentrum kan de begeiderspas aanvaarden, maar organisaties die de infrastructuur huren van een cultuurcentrum doen dit niet noodzakelijk. Cultuurcentra kunnen bijvoorbeeld aan organisaties die hun zalen huren voor voorstellingen vragen (vb. door het op te nemen in de algemene huurvoorwaarden) om de begeiderspas te aanvaarden.

5.2.3 Groepsbegeleiding

Voorzieningen voor personen met een handicap en verenigingen nemen vaak in groep deel aan culturele activiteiten. Omdat een begeiderspas individueel is, kunnen zij er geen gebruik van maken. Cultuurcentra kunnen hieraan tegemoet komen door bijvoorbeeld per 8 personen met een handicap een begeleider gratis binnen te laten.

5.2.4 Assistentie

Daarnaast is er een groep van personen met een handicap die nood hebben aan een meer intense begeleiding. Bovendien kunnen en willen ze voor hun begeleiding niet altijd een beroep doen op familieleden, vrienden of vrijwilligers. Daarom kunnen ze gebruik maken van ADL-assistentie. Een ADL-assistent biedt hulp aan personen met een handicap bij Activiteiten van het Dagelijks Leven. De assistentie is afhankelijk van de hulp

die een persoon met een handicap vraagt: assisteren bij verplaatsingen, mensen helpen bij persoonlijke verzorging, helpen bij innemen van een plaats in een schouwburg, enz.

Als cultuurcentrum kan je een samenwerkingsovereenkomst afsluiten met een organisatie die voorziet in ADL-assistentie. Personen met een handicap die een voorstelling willen bijwonen kunnen op voorhand contact opnemen met deze organisatie om hun assistentie te organiseren.

In Limburg is LIDOA (de Limburgse Dienst voor Oppas en Assistentie) erkend voor het voorzien van assistentie voor personen met een handicap bij culturele activiteiten. Voor grote evenementen en muziekfestivals kan je ook een beroep doen op de diensten van INTRO.

Limburgse Dienst voor Oppas en Assistentie

Annemie Cuppens
Schoolstraat 40
3500 Hasselt
tel. 011 28 57 40
gsm 0473 75 43 22
e-mail: ookerbij@busmail.net

Intro

Bart Parmentier
St-Jorisstraat 1
8800 Roeselare
tel. 051 24 88 06
fax 051 24 01 10
e-mail: intro@inclusie.be
website: www.inclusie.be
of
Provinciaal Secretariaat KVG
Rederijkersstraat 53
3500 Hasselt
tel. 011 23 22 04

6. Promotie van inspanningen op het vlak van toegankelijkheid

6.1 Inleiding

Een aantal cultuurcentra doen reeds heel wat inspanningen om hun gebouw, hun informatie en hun aanbod toegankelijk te maken voor personen met een handicap. Toch hebben gebruikers en zeker potentiële gebruikers vaak geen weet van deze inspanningen. Op die manier ontstaan voor hen drempels die in realiteit minder ernstig of zelfs onbestaande zijn.

Dat dit een realiteit is bleek ook op de gemeentelijke overlegavonden die in het kader van dit project georganiseerd werden: een aantal zinvolle initiatieven m.b.t. de toegankelijkheid van het culturele centrum waren weinig of niet gekend bij (potentiële) gebruikers. Dit is zonde: de geleverde inspanningen blijven op die manier onbeloond. Bovendien kunnen heel wat potentiële gebruikers, door te tonen dat je inspanningen levert, aangesproken en overtuigd worden om het cultuurcentrum te bezoeken.

Enkele tips.

- Geef op regelmatige basis informatie over de inspanningen die je als cultuurcentrum levert om de toegankelijkheid te verbeteren. Dit geldt voor zowel 'kleinere' als 'grotere' inspanningen.
Vb. geplande infrastructuur werken
Vb. onthaalmedewerkers die deelnamen aan een opleiding 'klantvriendelijk onthaal voor personen met een handicap'
Vb. de nieuwe programmabrochure die ook in een ander formaat wordt uitgebracht.
- Verspreid deze informatie breed zodat niet alleen de vertrouwde bezoekers op de hoogte zijn van deze informatie.
Vb. via de website van het cultuurcentrum en de gemeente, folders, het gemeentelijk informatieblad, enz.
Vb. nodig mensen uit voor een bezoek achter de schermen waarop je je werking kan voorstellen.

6.2 Een label voor de kwaliteit van de dienstverlening

Een andere manier om bepaalde inspanningen inzake toegankelijkheid en de kwaliteit van de dienstverlening kenbaar te maken is het gebruik van een 'kwaliteitslabel'. Een dergelijk label geeft geen waardeoordeel over de inhoud van bepaalde voorstellingen, maar wijst op de bereidheid en de inspanningen van cultuurcentra en hun personeelsleden om extra aandacht te besteden aan toegankelijkheid, klantvriendelijkheid, begeleiding van personen met een handicap, enz. Cultuurcentra die inspanningen leveren en voldoen aan bepaalde voorwaarden kunnen gecertificeerd worden door een onafhankelijke organisatie. Deze certificatie is belangrijk om te vermijden dat een kwaliteitslabel oneigenlijk gebruikt wordt. Gebruikers moeten immers de garantie hebben dat cultuurcentra die het label dragen bepaalde voorzieningen hebben en de nodige inspanningen leveren. Bovendien kan een gecertificeerd label een belangrijke marktwaarde hebben voor cultuurcentra en is het een manier om hun inspanningen te tonen aan de buitenwereld.

We geven twee voorbeelden van labels: het Knipooog-label en het label Cultuursleutel. Beide labels verschil-

len enigszins in aanpak. Het label Cultuursleutel heeft betrekking op de globale werking en de infrastructuur van een cultuurcentrum. Dit label wordt gebruikt door verschillende cultuurcentra. Het Knipoog-label daarentegen wordt gebruikt door één cultuurcentrum (Dinamo, de vormingsdienst binnen de Warande) om workshops aan te duiden, waarbij extra aandacht wordt besteed aan personen met een licht mentale handicap.

Voorbeeld	Het Knipoog-label
Verantwoordelijke	de Warande Turnhout
Situering	In 2004 startte Dinamo, de vormingsdienst binnen de Warande Turnhout met het knipoogproject. Binnen dit project werd het Knipoog-label ontwikkeld.
Opzet van het label	<ul style="list-style-type: none"> • Promotie van inclusieve workshops voor personen met een lichte verstandelijke handicap. • Kenbaar maken dat in workshops voorzien van het Knipoog-label extra ondersteuning geboden wordt aan personen met een lichte verstandelijke handicap.
Het label	

Voorbeeld	Label 'Cultuursleutel'
Verantwoordelijke	Vzw Het Grote Plein i.s.m. vzw 't Kruispunt-De Kapruin en Centrum voor basiseducatie De Springplank.
Situering	In het kader van het project 'Toegankelijke Cultuur' werd met ondersteuning van de provincie Vlaams-Brabant een label ontwikkeld voor cultuurcentra: 'de cultuursleutel'. Dit label toont aan dat extra ondersteuning voor, tijdens en na het bijwonen van een bestaand cultureel programma of een museumbezoek beschikbaar is.
Opzet van het label	<p>Het label biedt gebruikers de garantie dat een cultuurcentrum de mogelijkheid tot extra ondersteuning biedt (zowel fysiek als verstandelijk) bij deelname aan het bestaande, reguliere aanbod. Gebruikers kunnen</p> <ul style="list-style-type: none"> • extra hulp krijgen indien ze een rolstoel gebruiken, moeilijker stappen, slechtziend zijn, enz.

- extra en/of eenvoudige uitleg krijgen over het cultuurcentrum en haar werking, voorstellingen, tentoonstellingen, enz. Deze ondersteuning kan in principe door iedereen aangevraagd worden. In de projectfase namen 18 cultuur- en gemeenschapscentra deel aan het project.

Voorwaarden

Gedurende het project werd het label uitgereikt door de projectpartners. Het is de bedoeling dat na afloop van het project deze taak overgenomen zou worden door een provinciale verantwoordelijke (cultuur).

Het label wordt jaarlijks uitgereikt aan cultuurcentra die een engagementsverklaring ondertekenen. In deze verklaring worden initiatieven en intenties met betrekking tot toegankelijkheid opgenomen.

Vb. Aanstellen van een verantwoordelijke en vormen van het personeel.

Vb. Promoten van het label in de publicaties van het cultuurcentrum.

Vb. Toegankelijker maken van het aanbod.

Het label

7. Checklijst toegankelijkheid

Een checklijst of aanstijst toegankelijkheid is een instrument dat cultuurcentra een eerste, ruw zicht kan geven op de toegankelijkheid van hun werking. Een dergelijke checklijst geeft geen waardeoordeel en is ook niet allesomvattend. Het gebruik van deze checklijst is dus eerder bedoeld als geheugensteun en hulp.

Checklijst Toegankelijkheid

Beleid

Het cultuurcentrum heeft een duidelijke visie op cultuurparticipatie voor personen met een handicap

Alle personeelsleden kennen deze visie

Er is iemand verantwoordelijk voor het toegankelijkheidsbeleid / het beleid t.a.v. personen met een handicap

Voor de andere personeelsleden is duidelijk dat deze verantwoordelijk de aanspreekpersoon is ivm toegankelijkheid/personen met een handicap

De contactgegevens van deze persoon en zijn/haar verantwoordelijkheden worden bekend gemaakt aan bezoekers en externe organisaties

Er is een hoofdstuk toegankelijkheid in het algemene beleidsplan en/of een actieplan toegankelijkheid

Er zijn personen met een handicap of hun vertegenwoordigers opgenomen in de Raad van Beheer

...

Het gebouw

De infrastructuur is gescreend op toegankelijkheid door het Toegankelijkheidsbureau

De verantwoordelijken en de personeelsleden kennen de databank Toegankelijk Vlaanderen

De verantwoordelijken en de personeelsleden (programmatoren, onthaalmedewerkers, technici) kennen de voornaamste knelpunten

Er is een plan van aanpak om deze knelpunten op te lossen

De voorwaarden op het vlak van fysieke toegankelijkheid voor de verschillende typen van handicap zijn gekend (o.a. aangepaste parkeerplaatsen, vrije doorgangsbreedte, hellingsgraad, contrastmarkeringen en geleidelijnen, ringleiding, een duidelijke signalisatie, enz.)

Bij geplande verbouwingen of nieuwbouwprojecten wordt het advies gevraagd van het Toegankelijkheidsbureau

---

...

Signalisatie

Het is duidelijk waar de ingang zich bevindt

Bezoekers kunnen eenvoudig hun weg vinden in het gebouw

De verschillende lokalen en voorzieningen worden duidelijk aangegeven dmv signalisatie

---

Er worden duidelijke en herkenbare pictogrammen gebruikt

De signalisatie is logisch aangebracht in een duidelijk en contrasterend lettertype

---

...

Bereikbaarheid

Het cultuurcentrum is goed bereikbaar met het openbaar vervoer

---

Er wordt informatie gegeven over de bereikbaarheid via het openbaar vervoer

---

De uren van de voorstellingen zijn afgestemd op de uurschema's van het openbaar vervoer

---

Vlak bij de inkom zijn er aangepaste parkeerplaatsen

Personen met een handicap kunnen met een wagen tot bij de inkom gebracht worden

---

...

Partners

De voorzieningen en organisaties voor personen met een handicap van het werkgebied van het cultuurcentrum zijn gekend

---

Het cultuurcentrum heeft een lijst met contactpersonen en contactgegevens van deze organisaties

---

Er zijn contacten met

Voorzieningen

De gemeentelijke gehandicaptenadviesraad

Vrijtijdsorganisaties voor personen met een handicap

Gespecialiseerde organisaties

De (inhoudelijke) werking van de verschillende organisaties is gekend

---

Er is op regelmatige basis overleg met één of meerdere van deze organisaties

---

Er zijn samenwerkingsverbanden of gezamenlijke projecten met één of meerdere organisaties

---

...

Gebruikers

Het cultuurcentrum heeft een zicht op het aantal bezoekers met een handicap

---

Deze bezoekers zijn gekend en er is geweten wat hun wensen en behoeften zijn

---

Er zijn verenigingen voor personen met een handicap die de gebouwen gebruikte

---

Deze verenigingen en hun leden worden ingelicht over het aanbod van het cultuurcentrum en de inspanningen die geleverd worden op het vlak van toegankelijkheid

---

Er wordt een overleg met gebruikers georganiseerd

...

Informatie

Brochures en folders zijn opgesteld in een duidelijke en eenvoudige taal

---

Brochures zijn opgesteld in een schreefloos en een voldoende groot lettertype

---

Aan gebruikers en gebruikersorganisaties werd gevraagd om de programmabrochures te beoordelen op duidelijkheid en eenvoud

---

De programmabrochure is beschikbaar in andere formaten

Grootletterschrift

Braille

Elektronisch formaat

Gesproken

De website van het cultuurcentrum is logisch en duidelijk gestructureerd

---

De website van het cultuurcentrum is getest op toegankelijkheid voor personen met een handicap

---

Er wordt bekend gemaakt welke inspanningen gedaan worden om het cultuurcentrum toegankelijk te maken

---

...

Onthaal

Het onthaal is duidelijk herkenbaar bij het betreden van het gebouw

---

Het onthaal wordt permanent bemand. Bij afwezigheid van een onthaalmedewerker is duidelijk voor bezoekers hoe ze geholpen kunnen worden

---

De onthaalmedewerkers hebben een vorming 'klantvriendelijk onthaal en omgang met personen met een handicap' gevolgd

---

Er is bij voorstellingen voldoende baliepersoneel, zodat zij– indien nodig – personen met een handicap kunnen begeleiden van en naar hun plaats

---

Het baliepersoneel beschikt over de nodige informatie om bezoekers correcte informatie te geven over de toegankelijkheid van het cultuurcentrum en haar werking

---

...

Het aanbod

Het cultuurcentrum beschikt over lesgevers die ervaring hebben in het omgaan met personen met een handicap

---

Er wordt extra ondersteuning geboden aan personen met een handicap om deel te nemen aan het reguliere workshop-aanbod

---

Er worden voorbeshouwingen georganiseerd en educatieve werkmappen voorzien voor personen met een handicap

---

Er worden voorstellingen geprogrammeerd waarbij er personen met een handicap op het podium staan (vb/ Theater Stap, The Fundamentals, ...)

In samenwerking met een vereniging of een voorziening worden gezamenlijke projecten uitgewerkt

---

De begeleiderspas wordt algemeen aanvaard

Voor personen die geen aanspraak kunnen maken op de begeleiderspas, maar die toch nood hebben aan begeleiding worden ook tegemoetkomingen voorzien

---

...

Deel 3
Randvoorwaarden
en Nuttige partners

1. Randvoorwaarden

In het project werden thema's zoals mobiliteit en financiële draagkracht niet opgenomen bij het uitwerken van pilootprojecten. Het is duidelijk dat dit belangrijke randvoorwaarden zijn; maar ze behoren grotendeels niet tot de bevoegdheden van zowel de cultuurcentra als van het provinciebestuur.

1.2 Mobiliteit

Mobiliteit heeft een belangrijke impact op de cultuurbeleving van personen met een handicap. Het ontbreken van aangepaste parkeervoorzieningen of een goede ontsluiting door het openbaar vervoer zijn belangrijke en zelfs vaak onoverkomelijke drempels voor deelname aan cultuur.

Personen met een handicap verplaatsen zich vaak met het openbaar vervoer. Voor hen (maar bij uitbreiding voor iedereen) is een goede ontsluiting van een cultuurcentrum via het openbaar vervoer een belangrijke voorwaarde voor cultuurdeelname. Dit impliceert dat er niet enkel een bushalte moet zijn in de onmiddellijke nabijheid van een cultuurcentrum, maar ook dat deze halte en de bussen die deze halte bedienen toegankelijk moeten zijn voor iedereen. Daarenboven is het ook noodzakelijk dat er afstemming is tussen de aanvangs- en einduren van voorstellingen en het rittenschema van het openbaar vervoer. Beeld je bijvoorbeeld maar eens in dat je afhankelijk bent van het openbaar vervoer en dat de voorstelling die je bijwoont eindigt na het passeren van je laatste bus.

Cultuurcentra kunnen de ontsluiting door het openbaar vervoer aankaarten bij de bevoegde instanties. Daarnaast kunnen ze hun bezoekers duidelijke informatie geven over de bereikbaarheid van hun cultuurcentrum en de aanvangs- en eindtijden van voorstellingen. Ook kan onderzocht worden hoe de uurschema's van het openbaar vervoer en de voorstellingen beter op elkaar kunnen afgestemd worden. Cultuurcentra kunnen daarenboven alternatieven ondersteunen, zoals bijvoorbeeld de 'minder mobiele centrale'.

1.3 Financiële draagkracht

Een tweede belangrijke randvoorwaarde is de financiële draagkracht van personen met een handicap. Voor een deel van de bevolking heeft een regelmatige deelname aan culturele activiteiten een te hoog kostenplaatje. Dit geldt niet alleen voor personen met een beperkt budget. Ook voor personen met een handicap die voor het bijwonen van een voorstelling bovenop de prijs van een inkomticket extra kosten hebben voor het organiseren van hun begeleiding en ondersteuning, het voorzien van aangepast vervoer, enz. is dit een reëel probleem.

Initiatieven zoals de begeleiderspas (zie ook '5.2 Individuele begeleiding en assistentie') komen deels tegemoet aan deze extra kosten. Toch is deze tegemoetkoming vaak onvoldoende: bepaalde groepen van personen met een handicap kunnen geen gebruik maken van de begeleiderspas, anderen moeten beroep doen op meer gespecialiseerde begeleiding, enz.

Een cultuurcentrum kan zeker al een aantal eerste stappen zetten door het aanvaarden van de begeleiderspas. Daarnaast kan nagegaan worden of soortgelijke formules ook kunnen toegepast worden voor personen met een handicap die niet voldoen aan de voorwaarden die de begeleiderspas oplegt.

2. Nuttige partners

Samenwerking van cultuurcentra; gebruikers, gebruikers- en welzijns-organisaties, vrijetijdsorganisaties, gehandicaptenadviesraden, beleidsverantwoordelijken en experts is de sleutel tot het realiseren van 'Cultuur zonder drempels'.

Dit deel geeft een overzicht van een aantal van deze mogelijke partners. De volgorde waarin de verschillende mogelijke partners besproken worden is louter toevallig gekozen. Voor iedere partner wordt aangegeven welke mogelijke rollen ze kunnen spelen.

2.1 Erkende vrijetijdsorganisaties

In Limburg zijn er drie vrijetijdsorganisaties voor personen met een handicap die erkend zijn door het Vlaams Fonds voor de Sociale Integratie van Personen met een handicap (VFSIPH): de regenbOog, Katholieke Vereniging Gehandicapten (KVG) en Vereniging Personen met een Handicap (VFG). Deze organisaties hebben heel wat expertise op het vlak van vrijetijdsbesteding voor personen met een handicap. Een viertal grote taken kunnen in hun werking onderscheiden worden

- organiseren van vrijetijdsactiviteiten voor personen met een handicap
- deelname aan reguliere vrijetijdsactiviteiten
- trajectbegeleiding: individueel begeleiden van personen met een handicap naar een geschikte vrijetijdsactiviteit
- uitbouwen van netwerken en samenwerkingsverbanden.

Op basis van deze taken kunnen ze een belangrijke partner zijn voor cultuurcentra. Niet alleen kunnen ze cultuurcentra bijstaan met hun ervaring en expertise, maar ook kunnen ze een rol vervullen in het toeleiden en begeleiden van personen met een handicap.

de regenbOog

Weg naar As 60a

3600 genk

Tel.: 089 35 85 65

Fax: 089 30 86 77

e-mail: info@deregenboog.be

website: www.deregenboog.be

KVG Limburg

Rederijkersstraat 53
3500 Hasselt
tel.: 011 23.22.04 of 011 23.22.05
fax: 011 23.37.16
e-mail: kvg.limburg@skynet.be
website: www.kvg.be

VFG Limburg

Guffenslaan 108
3500 Hasselt
tel.: 011 30.10.91
fax: 011 24.17.24
e-mail: sarah.stemgee@devoorzorg.be
website: www.vfg.be

2.2 Erkende vormingsorganisatie voor personen met een verstandelijke beperking

Vzw DE BRUG is door het Ministerie van Cultuur erkend als vormingsinstelling voor personen met een verstandelijke beperking. Naast het organiseren van vormingen, worden op regelmatige basis voorbesprekingen georganiseerd bij voorstellingen in een aantal culturele centra in Limburg. Gaandeweg is er een samenwerking gegroeid tussen Vzw DE BRUG en de diensten van een aantal cultuurcentra. Deelnemers kunnen zich vrijblijvend inschrijven voor deze voorbespreking, wat maakt dat de voorbesprekingen meestal georganiseerd worden in groepsverband.

Vzw DE BRUG kan cultuurcentra bijstaan en ondersteunen in het organiseren van voorbesprekingen op voorstellingen, het zoeken naar gepaste lesgevers, enz. voor personen met een verstandelijke handicap.

Vzw De Brug

Borggravevijverstraat 5
3500 Hasselt
Tel.: 011 22 69 31
e-mail: vzw.debrug@belgacom.net

2.3 Voorzieningen voor personen met een handicap

Naast de erkende vrijetijdsorganisaties kunnen ook de verschillende gebruikersorganisaties en de voorzieningen voor personen met een handicap belangrijke partners zijn bij het uitbouwen van een toegankelijk cultuurcentrum. Voorzieningen zijn ervaren in de dagelijkse opvang en begeleiding van personen met een handicap. Zij bieden de nodige zorg en ondersteuning aan zowel personen met een 'lichtere' vorm als personen met een "zwaardere" vorm van handicap. Zo zijn er bijvoorbeeld voorzieningen die vanuit hun specialisme personen

met een 'diepe' verstandelijke handicap opvangen, maar bijvoorbeeld ook voorzieningen die voor personen met een auditieve handicap instaan.

Een overleg met voorzieningen in de onmiddellijke omgeving van een cultuurcentrum kan duidelijk maken of ze bereid zijn om mee te werken aan een cultureel initiatief. Niet alleen kunnen er dan samen met hen initiatieven uitgewerkt worden, maar ook kunnen zij cultuurcentra bijstaan en ondersteunen in het organiseren van voorbeschouwing op voorstellingen, het zoeken naar gepaste lesgevers, enz.

De Limburgse voorzieningen zijn gegroepeerd in het Platform voorzieningen voor personen met een handicap. Een lijst van voorzieningen per gemeente en per doelgroep kan opgevraagd worden bij de Provinciale Sectie Personen met een handicap.

Provinciale Sectie Handicap

Universiteitslaan 1

3500 Hasselt

Tel.: 011 23 72 26

Fax: 011 23 82 80

e-mail: handicap@limburg.be

2.4 Cultuurcentra

De cultuurcentra zelf zijn uiteraard een onmisbare schakel in de uitbouw van 'cultuur zonder drempels'. De cultuurcentra beschikken over de nodige expertise en ervaring in het opzetten van initiatieven en workshops. Een overzicht van alle Limburgse cultuurcentra en hun contactpersonen kan opgevraagd worden bij de Provinciale Directie Cultuur.

Contactgegevens:

Provinciale Directie Cultuur

Afdeling Cultuur en Bibliotheekwezen

Eef Proesmans

Universiteitslaan 1

3500 Hasselt

Tel.: 011 23 75 34

e-mail: eproesmans@limburg.be

2.5 Gehandicaptenadviesraden

Een gemeentelijke gehandicaptenadviesraad is de schakel tussen het gemeentebestuur en lokale verenigingen en instellingen voor personen met een handicap. Een adviesraad kan op eigen initiatief voorstellen en knelpunten aankaarten bij het gemeentebestuur. Voor een cultuurcentrum kan een gehandicaptenadviesraad

een belangrijk orgaan zijn om de verschillende aspecten van haar werking mee af te toetsen. Maar evenzeer is het een belangrijk orgaan om bijvoorbeeld bepaalde infrastructuurwerken aan te kaarten bij de gemeente, initiatieven te ondersteunen, enz.

Een lijst van gehandicaptenadviesraden en hun contactpersonen kan opgevraagd worden bij de Provinciale Sectie Personen met een handicap.

2.6 Provinciaal Steunpunt Toegankelijkheid

Bij het Provinciaal Steunpunt Toegankelijkheid kunnen cultuurcentra terecht voor informatie over nuttige partners en hun contactgegevens. Het Provinciaal Steunpunt Toegankelijkheid is verantwoordelijk voor de uitwerking en de coördinatie van het provinciaal toegankelijkheidsbeleid en het sensibiliseren van provinciale en lokale overheden. Daarnaast coördineert het steunpunt alle organisaties en raden die in Limburg actief zijn rond toegankelijkheid.

Provinciaal Steunpunt Toegankelijkheid

Universiteitslaan 1

3500 Hasselt

Tel.: 011 23 82 87

Fax: 011 23 82 80

e-mail: toegankelijkheid@limburg.be

website: www.limburg.be/toegankelijkheid

2.7 Toegankelijkheidsbureau vzw

Het Toegankelijkheidsbureau is een onafhankelijk studie- en adviesbureau dat als doel heeft de bereikbaarheid, toegankelijkheid en bruikbaarheid van wonen, verkeer, (openbaar) vervoer, straatinrichting, publieke gebouwen en dienstverlening te verbeteren voor iedereen maar in het bijzonder voor ouderen en personen met een handicap. De werking van het bureau is opgebouwd rond vijf peilers

- informatieverstrekking
- advisering
- onderzoek
- sensibilisatie
- vorming.

Cultuurcentra kunnen voor verschillende aspecten van hun werking een beroep doen op de kennis en de expertise van het Toegankelijkheidsbureau

- advisering van de toegankelijkheid
- ondersteuning bij het opstellen van actieplannen en beleidsplannen toegankelijkheid
- organiseren van vorming voor publieksgerichte medewerkers
- Enz.

Toegankelijkheidsbureau

Koorstraat 1

3510 Hasselt

Tel.: 011 87 41 38

Fax: 011 87 41 39

e-mail: info@toegankelijkheidsbureau.be

website: www.toegankelijkheidsbureau.be

Deel 4
Partners in het project
Cultuur zonder drempels

1. Werkgroepen

1.1 Inleiding

In oktober 2004 ging het project 'Cultuur zonder Drempels' op volle snelheid van start. Er werd een startvergadering georganiseerd met de cultuurcentra die zich inschreven voor het project en alle organisaties die ook uitgenodigd werden voor de voorbereidende vergaderingen.

Op de startvergadering werden de thema's en de doelgroep van het project vastgelegd.

Het project werd opgedeeld in drie inhoudelijke deelthema's

- Thema 1: De fysieke toegankelijkheid van infrastructuur en evenementen
- Thema 2: Toegankelijkheid van de informatie over het aanbod
- Thema 3: Toegankelijkheid van het cultureel aanbod & educatie en actieve cultuurparticipatie.

1.1.1 Thema 1: De fysieke toegankelijkheid

Het eerste thema van het project had betrekking op de fysieke toegankelijkheid van infrastructuur en evenementen. Vier cultuurcentra namen deel aan de initiatieven die uitgewerkt werden binnen dit eerste thema.

- CC Leopoldsburg
- CC 'De Kimpel' Bilzen
- CC Beringen
- CC Casino Houthalen-Helchteren

In een eerste fase (voorjaar 2005) werden 31 Limburgse cultuurcentra door het Toegankelijkheidsbureau opnieuw gescreend op hun toegankelijkheid. Op die manier kon de beschikbare informatie geactualiseerd worden en kreeg men een zicht op de evolutie in de toegankelijkheid van de verschillende gebouwen. De informatie die verzameld werd tijdens het toegankelijkheidsonderzoek wordt opgeslagen in een databank. (Potentiële) gebruikers van een cultuurcentrum kunnen deze databank raadplegen via de website www.toegankelijkvlaanderen.be. Op die manier kan men nagaan of een bepaald cultuurcentrum toegankelijk is en kan men eveneens nagaan of men specifieke voorzorgen moet nemen indien een gebouw minder toegankelijk is.

De vier cultuurcentra die deelnamen aan thema 1 kregen voorrang in de planning van de toegankelijkheidsonderzoeken in de eerste fase. Voor de tweede fase werd gekozen voor een individuele begeleiding van de vier deelnemende cultuurcentra. Een architect van het Toegankelijkheidsbureau werd aangesteld als contactpersoon voor de deelnemende cultuurcentra. Deze persoon werkte samen met de verantwoordelijken van de cultuurcentra een actieplan op maat uit.

1.1.2 Thema 2: Toegankelijkheid van de informatie over het aanbod

Binnen thema 2 werkten 2 cultuurcentra mee voor de uitwerking van de pilootprojecten.

- CC 'De Kimpel' Bilzen
- CC Beringen

De opvolging van het thema 'Toegankelijkheid van de informatie over het aanbod' gebeurde door een werkgroep die naast de twee deelnemende cultuurcentra bestond uit, het Toegankelijkheidsbureau, het Provinciaal Steunpunt Toegankelijkheid, De dienst Sociale Zaken Beringen, OC St. Ferdinand, KVG Limburg en De Brug. De werkgroep had een adviserende rol.

Binnen de werkgroep werd een methodiek uitgewerkt voor het organiseren van een gemeentelijk overleg met gebruikers en gebruikersorganisaties over de toegankelijkheid van cultuur. Deze methodiek werd getest op overlegavonden in Beringen en Bilzen.

1.1.3 Thema 3: Educatie en aanbod

4 cultuurcentra namen deel aan de initiatieven die uitgewerkt binnen dit thema.

- CC Leopoldsburg
- CC MUZE Heusden-Zolder
- CC 'De Breughel' Bree
- CC Hasselt

De werkgroep die de projecten begeleidde bestond uit de deelnemende cultuurcentra, het Toegankelijkheidsbureau, het Provinciaal Steunpunt Toegankelijkheid, De Brug, de Vereniging voor Blinden en Slechtzienden Licht en Liefde, de Regenboog, OC St. Ferdinand, Tevona, de directie cultuur provincie Limburg, VFG en de Dienst Sociale zaken van de stad Bilzen.

De verschillende deelnemende cultuurcentra maakten tijdens het project onder meer een inventaris van hun werking en hun ervaringen met personen met een handicap. Hierbij werd aandacht besteed aan specifieke samenwerkingsverbanden met voorzieningen voor personen met een handicap. Binnen de werkgroep kwamen ook andere thema's aan bod, zoals de mogelijkheden om activiteiten en voorstellingen al dan niet te voorzien van een label, het aanleggen van een databank met lesgevers die ervaring en interesse hebben in het werken met personen met een handicap, enz.